

MASTEROPPGAVE

Emnekode: BE307E

Navn på kandidat: Julia Grong

Ungdomsbedrift som entreprenøriell
læringsmetode i videregående opplæring.

Dato: 22.05.2018

Totalt antall sider: 69

Abstract

This master thesis is the end of a major in entrepreneurship and innovation management. Thematically, this thesis has been conducted to explore and reveal how activity based learning in form of “ungdomsbedrift” can affect students at “videregående skoles entrepreneurial self-efficacy. Furthermore the thesis is meant to explain if self-efficacy also can be constructed by other factors, mainly role models and sex. Also I will be researching if self-efficacy may cause a higher level of entrepreneurial intension later in life.

This theme was mainly chosen due to my participation as a mentor for one of the “ungdomsbedrift” this year, and my confident in that this is an effective way of entrepreneurial learning. Therefor I gladly took the opportunity to research this theme when my supervisor Espen John Isaksen suggested it to me this spring. Since I at the time was presented with the opportunity to analyse a survey as secondary data, and at the same time wanted to go deeper into the subject by using interviews I chose to formulate two research questions.

Quantitative: Is there a connection between UB, gender and role models and self-efficacy, and does self-efficacy affect entrepreneurial intentions?

Qualitative: How does activity-based learning in the form of “ungdomsbedrift” amongst other factors contribute to increased self-efficacy dimensions among pupils at high school and affect their further entrepreneurial intentions?

In order to satisfactory answer the research questions, the theoretical framework consists of theories related to entrepreneurial learning, theories that considers learning by doing, and self-efficacy theories. The theoretical framework results in a research model that will be an important framework for addressing the research question.

The quantitative results of the study reveal that there is no significant connection between self-efficacy and the other variables in the research question. However the qualitative results reveal that both UB and role models have a significant impact on self-efficacy.

Forord

Denne masteroppgaven er mitt avsluttende bidrag til studiet Master of Science in Business ved Handelshøgskolen Nord Universitet (HHN). Masteroppgaven er en obligatorisk avslutningsoppgave som utgjør 30 studiepoeng, og oppgaven er skrevet innenfor spesialiseringen innovasjon og entreprenørskap våren 2018.

Denne prosessen har vært både stressende, krevende og lærerik, men jeg har vært så heldig å hatt noen bidragsyttere ved min side, som har vært til utrolig stor hjelp gjennom denne perioden. Jeg ønsker med dette å rette en stor takk til min veileder Espen John Isaksen som har stilt opp for meg ved alle anledninger det har vært behov. Espen har vært en sentral støttespiller i valg av problemstilling og har gitt meg tilgang på sekundærdata som jeg har tatt i bruk som analyseringsmetode i denne oppgaven.

Jeg vil også takke alle som har tatt seg tid til å stille opp på intervju slik at jeg kunne få gjennomført den kvalitative undersøkelsen. Disse består av ansatt i ungt entreprenørskap, lærer i fager ungdomsbedrift på Bodø VGS og elever i faget ungdomsbedrift ved Bodø VGS.

Bodø, 22.05.2018

Julia Grong

Sammendrag

I denne masteroppgaven har jeg valgt å ta tak i tema som omhandler utvikling av entreprenørielle ferdigheter, og entreprenøriell self-efficacy. Forskjellen på disse to begrepene er at entreprenørielle ferdigheter er det man faktisk mestrer, mens entreprenøriell self-efficacy er hva man selv har tro på at man kan mestre. Mer spesifikt skal jeg se på hvordan deltakelse i faget ungdomsbedrift på videregående skole samt andre eksterne faktorer skal kunne påvirke denne mestringsfølelsen. Jeg skal jobbe både kvantitativt og kvalitativt i undersøkelsen for skal besvare mine to forskningsspørsmål som følger

Kvantitativ: Er det sammenheng mellom UB, kjønn og rollemodeller og self-efficacy, og har self-efficacy sammenheng med entreprenørielle intensjoner?

Kvalitativ: Hvordan bidrar aktivitetsbasert læring i form av ungdomsbedrift, samt rollemodeller og kjønn til økte self-efficacy dimensjoner blant elevene på videregående skole og påvirker dette videre entreprenørielle intensjoner?

I og med at jeg skal se på bruken av entreprenørskap i skoleverket skal jeg se på både skoleplanverket og rammer for utdanning, samt annen forskning på dette området. Deretter skal jeg forklare entreprenørskap som begrep og teoriene bak entreprenøriell læring, og læringsteorier. Til slutt vil teorikapittelet mitt forklare begrepet self-efficacy og hvorfor dette er viktig for entreprenørielle handlinger.

Etter uthenting av informasjon fra spørreundersøkelse og intervju av ansatt i ungt entreprenørskap, lærer i ungdomsbedrift og elever i ungdomsbedrift har jeg avdekket at den kvalitative undersøkelsen viser lite signifikante sammenhenger mellom self-efficacy, UB, rollemodeller og kjønn. Mens den kvalitative undersøkelsen viser at self-efficacy blir vesentlig påvirket av UB og rollemodeller. Antatte grunner til dette er forklart i konklusjon.

Denne undersøkelsens resultater bør finnes interessant av medlemmer av skoleverket og initiativtakere til arbeid som relateres til ungdomsbedrift og entreprenøriell utvikling. Den vil også være til nytte for ansatte i Ungt Entreprenørskap som ønsker å videreutvikle arbeidet med UB. Skoleverket kan dra nytte av resultatene til videre utvikling av undervisningsformer innenfor entreprenørskap.

Figuroversikt

Figur 1: Total tidligfase entreprenørskapsaktivitet (TEA) i Norge 2002-2014	s.2
Figur 2: Progresjonsmodellen	s.5
Figur 3: Entreprenørskap i utdanningen	s.8
Figur 4: Nøkkelkompetanser og ønskede resultat av entreprenørskapsutdanningen	s.12
Figur 5: Den entreprenørielle prosessen	s.13
Figur 6: Viktige faktorer i utviklingen av et fleksibelt læringsmiljø	s.14
Figur 7: Triadisk modell	s.16
Figur 8: Erfaringsbaser læringsmodell	s.18
Figur 9 ; Theory of Planned Behavior	s.20
Figur 10: Modell for suksessfull trening i self-efficacy	s.22
Figur 11: Tidligfase entreprenørskapsaktivitet	s.25
Figur 12: Forskningsmodell.	s.26
Figur 13: Deltakelse i ungdomsbedrift	s.38

Tabelloversikt

Tabell 1: Forskjeller mellom kvalitativ og kvantitativ forskning	s.29
Tabell 2. Cronbach`s alpha	s.39
Tabell 3. Korrelasjoner mellom deltakelse i UB og de ulike self-efficacy faktorene	s.40
Tabell 4: Korrelasjoner mellom rollemodeller og de ulike self-efficacy faktorene.	s.41
Tabell 5: Self-efficacy blant jentene s.41	
Tabell 6: Korrelasjoner mellom self-efficacy faktorene og entreprenørielle intensjoner.	s.42

Innholdsfortegnelse

Abstract	i
Forord	ii
Sammendrag	iii
Figuroversikt	iv
Tabelloversikt	iv
Tabell 1: Forskjeller mellom kvalitativ og kvantitativ forskning s.29	iv
Innholdsfortegnelse	v
1. Innledning	1
1.2 aktualisering	1
1.3 Problemstilling	2
2. Teoretisk rammeverk	4
2.1 Begrepsavklaring	4
2.1.2 Ungt entreprenørskap	4
2.1.3. Ungdomsbedrift	6
2.1.4 GEM	7
2.2 Læreplanverk og lov for opplæring	7
2.2.1 Entreprenørskap i utdanningen	8
2.3 Entreprenørskap	9
2.3.1 Entreprenøren	10
2.3.2. Entreprenørielle muligheter	13
2.4 Læring	13
4.1.1 Kan entreprenørskap læres?	15
2.5 Entreprenøriell læring	15
2.5.1 Learning by doing	17
2.6 Faktorer som påvirker entreprenøriell aktivitet	19
2.6.1 Motivasjon	19
2.6.2 Theory of planned behavior	20
2.6.3 Self efficacy	22
2.7 Kvinner og entreprenørskap	25
2.8 Forskningsmodell	25
3. Metode	27
3.1 Filosofisk tilnærming	27
3.2 Metodetriangulering	28
3.4 Datainnsamling	29
3.4.1 Spørreundersøkelse	29
3.4.2 Intervju	30
3.5 Utvalgsstrategi	31
3.6 Analysemetoder	32
3.6.1 Kvantitativ analyse	32
3.6.2 Kvalitativ analyse	34
3.7 Kvalitetsanalyse av studiet	35

3.7.1 Reliabilitet	35
3.7.2 Validitet	36
4. kvantitativ analyse.....	37
4.1 Innledning.....	37
4.2 Respondentene.....	38
4.3 Korrelasjoner	38
4.3.1 Håndtering av variablene i korrelasjonen.....	38
4.3.1 Korrelasjon mellom deltagelse i UB og self-efficacy	40
4.3.2 Korrelasjon mellom rollemodeller og self-efficacy.	40
4.3.3 Korrelasjon mellom self-efficacy og kjønn.....	41
4.3.4 Korrelasjon mellom self-efficacy og entreprenørielle intensjoner.....	42
4.4 Oppsummering av analysen	42
5. Kvalitativ analyse.....	43
5.1 Innledning.....	43
5.2 Informanter.....	43
5.3 Analysen.....	44
5.3.1 Hva er den ønskede effekten av ungdomsbedrift?	44
5.3.3 Hva motiverer elevene til å velge UB?	45
5.3.4 Hvilke av self-efficacy dimensjonene lærer elevene å mestre gjennom UB?.....	46
5.3.6 Har rollemodeller og kjønn innvirkning på self-efficacy?	49
5.3.6 Har UB og økt self-efficacy virkning på om elevene vil starte bedrift senere i livet?	50
5.4 Oppsummering	51
6. Konklusjon	51
7.1 Begrensninger.....	54
7.2. Til videre forskning	55
Litteraturliste.....	55
Vedlegg 1. Intervjuguide ansatt ungt entreprenørskap.....	60
Vedlegg 2. Intervjuguide lærer for faget UB.	61
Vedlegg 3. Intervjuguide elever	61
Spørreundersøkelse.....	62

1. Innledning

I denne masteroppgaven skal jeg undersøke entreprenøriell self-efficacy og kildene som fører til dette, da med hovedfokus på deltakelse i ungdomsbedrift. Self-efficacy kan forklares som et individs tro på sin egen evne til å utføre en gitt handling.

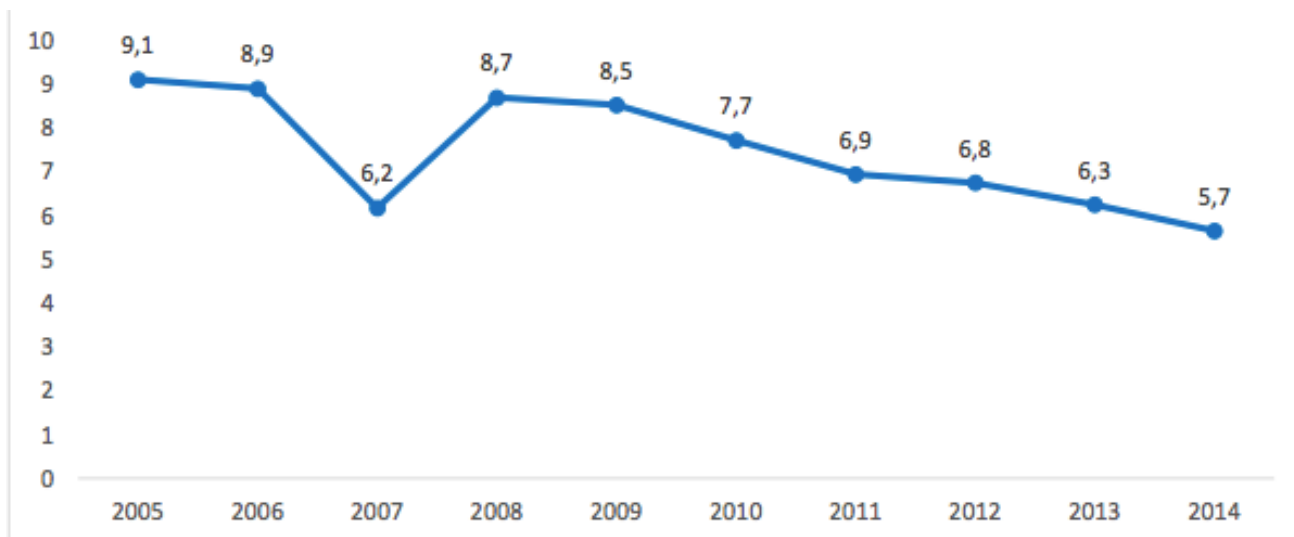
Dette kapittelet blir dedikert til å forklare bakgrunn for valg av oppgave og begrunnelse for valg av problemstilling. Jeg vil også vise oppgavens overordnede struktur.

1.2 aktualisering

”Tell me and I forget, teach me and I remember, involve me and I learn” , Benjamin Franklin (1706-1790)

Den ”moderne tid” har brakt med seg en eksponentiell vekst i teknologi og utvikling, og evnen til å tenke nytt er stadig viktigere i Norge i dag. På grunn av nedgang i oljeindustrien er Norge stadig mer avhengig av entreprenørielle handlinger som skaper nye arbeidsplasser og fører til sysselsetting og verdiskapning.

Schumpeter (1934) hevder at entreprenørskap ofte oppstår ved behov for økt livsstil, og når det ikke finnes andre kilder til inntekt. Men det kan også oppstå i situasjoner hvor folk er gode på å se og utnytte muligheter. I 2017 ble Norge kåret til verdens beste land å bo i (United Nations Development Programme, 2017). Vi kan derfor tenke oss at det sjeldent er behov som driver entreprenørielle handlinger i Norge. Derfor antar vi at Norske entreprenører i all hovedsak har muligheter som motivasjon til å bli entreprenører. Men vi ser likevel av GEM-rapportene at det er en gradvis nedgang i entreprenøriell aktivitet blant det Norske folk. Nedgangen er vist i figuren nedenfor.

Figur 1: Total tidligfase entreprenørskapsaktivitet (TEA) i Norge 2002-2014

Denne nedgangen gjør det interessant å søke etter løsninger som kan øke nordmenns entreprenørielle intensjoner.

Nå som vi altså er i møte med utfordringer knyttet til nedgang i oljemarkedet, behov for nye næringer og samfunnsendringer vil nødvendigheten av entreprenørskap og innovasjon bare øke. Dette er nok en av grunnene til å det den siste tiden har blitt lagt mye vekt på at entreprenørskap skal flettes inn i undervisningen på alle utdanningstrinn, helt fra barnehage til høyere utdanning. Skoleverket vil på alle nivå legge til rette for nødvendige endringer som gjør det mulig å integrere entreprenørskap inn i utdanningen og på denne måten ta på seg deler av ansvaret med å øke den entreprenørielle kompetansen. Dette er et forsøk på å ufarliggjøre begrepet entreprenørskap fra en ung alder, og skape grobunn for økt interesse for dette. En av disse tiltakene er praktisk arbeid som fører til oppstart av egen bedrift i trygge rammer; elevbedrift (grunnskole) ungdomsbedrift (videregående) og studentbedrift (høyere utdanning). Jeg ønsker med utgangspunkt i self-efficacy å finne svar på om disse tiltakene har noen virkning på ungdommenes entreprenørielle intensjoner.

1.3 Problemstilling

Min umiddelbare interesse for forskningen falt på videregående skole da jeg gjennom dette året har jobbet som mentor for en ungdomsbedrift i videregående opplæring i samarbeid med

Handelshøgskolen Nord Universitet og Ungt Entreprenørskap. Jeg fikk tidlig i prosessen tilgang på sekundærdata i form av en spørreundersøkelse som var gjort med hensyn på entreprenørielle intensjoner, self-efficacy og deltakelse i ungdomsbedrift. Jeg gikk ut ifra at jeg i denne undersøkelsen kunne oppdage generelle sammenhenger og tendenser som gav meg et overordnet blikk over sammenhengene. Likevel var jeg også interessert i et dypdykk i tema hvor jeg kunne finne svar på grunnlaget for de eventuelle sammenhengene. Videre håpet jeg på en bedre forståelse av resultatene dersom jeg også gjorde dypere undersøkelser. Med grunnlag i dette bestemte jeg meg for å lage to problemstillinger som kunne besvares henholdsvis av en kvantitativ og en kvalitativ undersøkelse. Problemstillingene er som følger:

Kvantitativ: Er det sammenheng mellom UB, kjønn og rollemodeller og self-efficacy, og har self-efficacy sammenheng med entreprenørielle intensjoner?

Kvalitativ: Hvordan bidrar aktivitetsbasert læring i form av ungdomsbedrift, samt rollemodeller og kjønn til økte self-efficacy dimensjoner blant elevene på videregående skole og påvirker dette videre entreprenørielle intensjoner?

Hovedtanken bak formuleringene av de to problemstillingene er at jeg med den kvantitative kan bruke spørreundersøkelsen til å finne ut om det er noen sammenheng mellom de ulike komponentene problemstillingen er sammensatt av. Hvorpå jeg med den kvalitative streber etter videre forklaring på de eventuelle sammenhengene, eller en forståelse på hvorfor de eventuelt ikke finns.

2. Teoretisk rammeverk

I dette kapittelet skal jeg presentere det teoretiske grunnlaget for min oppgave. Formålet med gjennomgang av eksisterende teori på området har som formål å kaste lys over temaene som har relevans for problemstillingen i denne oppgaven. Mer spesifikt vil kapittelet bestå av en begrepsavklaring hvor jeg introduserer ulike begreper som har relevans for oppgaven. Jeg vil her informere kort om Ungt entreprenørskap, ungdomsbedrift, og GEM.

Videre vil denne teoridelen bestå av myndighetenes rammeverk for utdanning for å belyse viktigheten med entreprenørskap i skolen, og hvordan dette faller inn under læreplanmålene. For at elevene skal kunne ha et ønske om å fortsette med entreprenørskap er det viktig at de har forståelse for selvet begrepet entreprenørskap, og hvilke muligheter en entreprenør har. Neste steg i teorien vil derfor være en introduksjon til entreprenørskap, kjennetegn ved entreprenøren, og entreprenøriell muligheter. Deretter går jeg over i læring, hva som ligger i begrepet entreprenøriell læring, og hvordan dette ofte blir praktisert, og hvilke utfall som er ønskelig.

Til slutt vil teorien dreie seg om de ulike faktorene som påvirker entreprenørielle handlinger. Her vil jeg presentere hovedperspektivet bak oppgaven som er self-efficacy. Her vil jeg gi en forklaring på hva som menes med self-efficacy og hvorfor dette i teorien er viktig for entreprenørielle intensjoner. Jeg ønsker også å se på om kjønn er en faktor som gir innvirkning på entreprenørielle intensjoner, og har valgt å presentere fakta og teorier om omhandler kvinners rolle i det entreprenørielle Norge.

2.1 Begrepsavklaring

2.1.2 Ungt entreprenørskap

Ungt entreprenørskap ble etablert i 1997 og er en organisasjon som har som formål å fremme entreprenørskap i utdanningen og med dette skape link mellom skole og næringsliv. (Ungt Entreprenørskap u.å.a)

Deres visjon er å inspirere unge til å tenke nytt og skape verdier. De samarbeider tett med utdanningssystemet og næringslivet for å gjennom praktisk læring utvikle barn og ungdoms kreativitet, skaperglede og ikke minst tro på seg selv (self efficacy). Formålet bak å koble ungdom opp mot næringslivet er å gi de en grunnleggende forståelse i hvordan næringslivet

fungerer og hvorfor det er så viktig med nyskaping og utvikling. Det praktiske arbeidet som ungt entreprenørskap tilbyr vil gi elevene kompetanse i teamjobbing, etiske regler og ansvarsbevissthet. (Ungt entreprenørskap u.å.b) For å sikre gjennomføring entreprenøriell opplæring har ungt entreprenørskap startet en rekke tiltak på de ulike stadiene av utdanningen;

Figur 2: Progresjonsmodellen (Ungt Entreprenørskap u.å.c)

Figuren viser progresjonsmodellen som illustrerer Ungt Entreprenørskap sin plan om å implementere entreprenørskap i utdanningen. På de tre øverste stadiene, altså 11-13 trinn, vgs og høyere utdanning ser vi at en del av planen er oppstart og drift av egen bedrift. Her får ungdommene mulighet til å prøve ut sin egen forretningside mot et reelt marked. Gjennom året arrangerer Ungt Entreprenørskap diverse konkurranser hvor elevene får muligheten til å presentere sine bedrifter både lokalt og nasjonalt. For å kunne holde dette gående har Ungt Entreprenørskap samarbeid med mange store aktører i næringslivet, blant annet Nordea og Visma. Andre aktører er også involvert i de ulike konkurransene slik at elevene har mulighet til å bygge nettverk, samt vinne pengepremier til videreutvikling av bedriften. I denne masteroppgaven skal jeg fokusere på det tredje steget i progresjonsmodellen, 11-13 trinn, da det er elever som jobber med ungdomsbedrift som er relevante for mitt forskningsspørsmål.

2.1.3. Ungdomsbedrift.

”Ungdomsbedrift er et pedagogisk program i regi av Ungt Entreprenørskap (UE).” (Ungt Entreprenørskap u,å.d)

Kriteriene for at det skal regnes som ungdomsbedrift er som følger: (hentet fra <http://ungdomsbedrift.no/UEUB/Start-Ungdomsbedrift/Etablering/Rammer>)

- **Levetid:** En ungdomsbedrift etableres på starten av skoleåret og skal avsluttes i løpet av mai måned det påfølgende året.
- Deltakere i en ungdomsbedrift er **elever i videregående opplæring**.
- Det må være **minst to deltakere** i en ungdomsbedrift.
- Alle deltakere i ungdomsbedriften skal ha **tre roller**: andelseier, styremedlem og ansatt i ungdomsbedriften.
- En ungdomsbedrift skal ha en **lærer** på skolen som følger virksomheten i ungdomsbedriften og som har et ansvar for at dette foregår i lovlige former.
- En ungdomsbedrift skal **registreres i Brønnøysundregisterene** på samme måte som andre bedrifter. Dette skjer via Ungt Entreprenørskaps nettsider.
- En ungdomsbedrift skal ha en **mentor** fra arbeids- og næringslivet.
- En ungdomsbedrift skal ha en **revisor**.
- En ungdomsbedrift skal føre **regnskap**.
- En ungdomsbedrift skal skrive **årsrapport** før bedriften avvikles (legges ned).
- En ungdomsbedrift må betale en **registreringsavgift** på kr. 200 til Ungt Entreprenørskap i sitt fylke.
- **Omsetningsgrensen** for en ungdomsbedrift er kr. 140.000 i bedriftens levetid. Det skal ikke beregnes skatt eller merverdiavgift av omsetningen så lenge ungdomsbedriften holder seg innenfor omsetningsgrensen.

En Ungdomsbedrift er altså en bedrift startet opp av elever ved videregående opplæring.

Ungdomsbedrift (UB) bygger på prinsippet om å lære ved å gjøre, eller learning by doing som jeg skal se nærmere på i kapittel 2.5.1. Tanken er at elevene gjennom å drive en bedrift skal ta i bruk kunnskap fra forskjellige fag i en praktisk sammenheng. De skal på denne

måten tilegne sin egen kunnskap, og forhåpentligvis vurdere sin egen mestring i etterkant. Gjennom UB skal elevene produsere verdier i form av sosialisering, kultur og økonomi. De skal gjennom året stifte og registrere sin egen bedrift utvikle den, markedsføre og selge produktet, og til slutt avvikle bedriften. Dette er ment for å gi dem opplæring i alle aspektene av forretningsutvikling, drift, og det å være en entreprenør.

(Ungt entreprenørskap u.å.e)

2.1.4 GEM

Global entrepreneurship monitor, heretter omtalt som GEM, har jeg valgt å presentere da jeg her har vært å hentet informasjon om kvinner som entreprenører, og statistikker over dette. GEM er *“et longitudinelt internasjonalt forskningsprosjekt som siden 1999 årlig har undersøkt omfanget av og forholdene for entreprenørskap i ulike land.”* (Bullvåg, Kolvereid, & Åmo, 2010, s. 9).

2.2 Læreplanverk og lov for opplæring

I og med at denne masteroppgaven dreier seg om effekten av et valgfag i videregående opplæring har jeg valgt å først se på læreplanverket for kunnskapsløftet i grunnskolen og videregående opplæring. Læreplanverket sammen med opplæringsloven skal benyttes ved planleggingen av undervisning, og består av en generell del prinsipper for opplæringen og læreplaner for fag (Utdanningsdirektoratet, u.å. a).

Opplæringsloven (Lov av 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den videregående opplæringa) legger grunnlag for formålet med opplæring i §1-1 formålet med opplæringa, hvor det fastsettes at:

”Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne mestre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dei skal få utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrong.”

” Elevane og lærlingane skal lære å tenkje kritisk og handle etisk og miljøbevisst. Dei skal ha medansvar og rett til medverknad.”

Den generelle delen av læreplanen, som forskrift til opplæringsloven, bygger også på krav om oppfinnsom og kritisk tenking og hevder at dette vil si å kombinere den kunnskapen man har til å løse praktiske oppgaver, og videre at ”*Opplæringa skal gi elevar og lærlingar innsyn i variasjonen og breidda i arbeidslivet, og formidle kunnskapar og dugleik så dei kan ta aktivt del i det.*” (utdanningsdirektoratet u.å.b). Den generelle delen av læreplanen samt opplæringsloven viser til behov for opplæring i både skapende evner og praktisk testing av dette. Her søkes det altså etter kunnskaper som tilegnes utenfor den tradisjonelle undervisningsmetoden. Med dette som grunnlag kan vi lett ta entreprenørskap inn som en naturlig del av opplæringen.

2.2.1 *Entreprenørskap i utdanningen*

Entreprenørskapskompetanse er generelt relevant for de fleste deler av arbeidslivet, da både som arbeidstaker i etablerte virksomheter eller som gründer i egen bedrift. Dette vises av Handlingsplanen «Entreprenørskap i utdanningen – fra grunnskole til høyere utdanning 2009-2014 (Kunnskapsdepartementet, 2009). Figur 1 som er illustrert nedenfor viser til egenskaper, holdninger, kunnskaper og ferdigheter som er sentrale i forhold til entreprenørskap i utdanningen.

Figur 3: Entreprenørskap i utdanningen (kunnskapsdepartementet, 2009, S. 8)

Fra figuren ser vi at entreprenørskap i utdanningen fører til egenskaper som er ønskelig og verdsatt i arbeidslivet, og forteller oss at entreprenøriell læring gjør elevene mer i stand til å takle overgangen til næringslivet. Figurens angivelse av utvikling av personlige egenskaper og holdninger er svært interessant for videre undersøkelser i denne masteroppgaven da dette er i sammenheng med hvordan elevene vurderer seg selv som fremtidige entreprenører (self-efficacy).

For at det skal være mulig å evaluere seg selv som en god entreprenør er det viktig å ha en ide om hva entreprenørskap egentlig er og hva det er som vanligvis kjennetegner en entreprenør, derfor skal jeg videre presentere teorier som forklarer nettopp dette.

2.3 Entreprenørskap

Entreprenørskap er et begrep som betyr mye forskjellig for forskjellige mennesker, det er i konstant utvikling og det prøves stadig å finne en definisjon som alle kan relatere seg til.

Begrepet er svært vidt og defineres ulikt av mange forskjellige forfattere, en kort og grunnleggende definisjon av Gartner (1988) er som følger:

"Entrepreneurship is the creation of organizations"

Videre finner vi en god definisjon som litt bredere dekker hovedessensen av begrepet på

<http://www.businessdictionary.com>;

"The capacity and willingness to develop, organize and manage a business venture along with any of its risks in order to make a profit. The most obvious example of entrepreneurship is the starting of a new business."

(what is entrepreneurship?)

Dersom vi går lengre tilbake i tid finner vi det som regnes av mange som roten til dagens forståelse av entreprenørskap. Det er her snakk om Schumpeters økonomiske vinkling til begrepet. Schumpeter (1934) setter en klar link mellom entreprenørskap, innovasjon og

økonomisk vekst (Løwe Nielsen, et al. 2012), og hevder at nye bedrifter vil kunne utkonkurrere etablerte selskaper og skape endringer i økonomien. Altså, dersom en entreprenør er suksessfull med sitt produkt og sine systemer vil det antakeligvis kjapt komme konkurrenter på markedet som imiterer dette produktet. Deretter vil det dannes et nytt equilibrium (likevekt) i økonomien når markedet er mettet på dette produktet. Derfor må entreprenøren stadig sørge for nye innovative løsninger for å holde sitt forretningsmessige forsprang. Schumpeter kaller dette ”kreativ ødeleggelse”. Entreprenørens nye systemer bryter ned det gamle systemet, og det kommer dermed på et høyere nivå. Derfor er entreprenøren en svært sentral figur i samfunnsutviklingen og økonomien.

Bygrave & Zacharakis (2011) definerer en rekke forhold som må være til stede for at entreprenørskap kan oppstå. Den første kritiske faktoren er oppdagelsen av et problem, eller et hull i markedet. Denne oppdagelsen kan skje både av enkeltindivider eller en gruppe som videre handler for å finne løsning på dette problemet. Som vist her trenger altså ikke en entreprenør å være en enkeltperson, men også et team av mennesker som til sammen har de kvalifikasjonene og kompetansen til å gjennomføre denne spesifikke entreprenørielle prosessen. Mange gode ideer kommer aldri til overflaten fordi de blir håndtert av ”feil” person, som ikke har den rette kunnskapen til å få det lansert.

Entreprenørskap er altså et begrep som har blitt definert på mange ulike måter gjennom årene, men ingen av definisjonene overgår de andre som den gjeldende definisjon. Med grunnlag i denne masteroppgavens problemstilling vil en entreprenør være en person eller gruppe med en forretningside, og som enten har planer om å starte sin egen bedrift eller er i oppstartsfasen.

2.3.1 Entreprenøren

I denne oppgaven skal vi se på virkingen av entreprenøriell læring i form av ungdomsbedrift i videregående opplæring, og hvordan dette kan påvirke elevene sin self-efficacy, eller vilje til å bli entreprenører. Derfor er det viktig at vi i den sammenheng presenterer entreprenører og hva som skal til for at elevene skal kunne bli dette.

Løwe Nielsen, et al. (2012) hevder at en entreprenør ikke bare er en entreprenør og at vi kan skille mellom dem etter mulighetene og utfordringene de møter. De presenterer derfor de seks ulike typene entreprenører inspirert av Ucbasaran et al (2001)

- *Novice entrepreneur: a person with no entrepreneurial experience.*
- *Habitual entrepreneur: a person with previous entrepreneurial experience.*
- *Serial entrepreneur: a person who is constantly establishing and selling organisations.*
- *Portfolio entrepreneur: a person who owns several organisations simultaneously.*
- *Nascent entrepreneur: a person who is in the process of considering the establishment of a new organisation – her or she can either be a novice, habitual, serial or portfolio entrepreneur.*
- *Intrapreneur: a person acting entrepreneurially within an existing organisation.*

Elevene på videregående er mest sannsynlig under gruppen ”novice entrepreneur”, men jeg velger å også presentere de andre typene da det er viktig for fremtidig læring at elevene kjenner til alle de ulike typene.

I dagens samfunn er vi omringet av høy teknologisk vekst og globalisering. Derfor viser Spilling (2006) til at suksess blant entreprenører i dag i stor grad avhenger av nettverk og samspill med andre aktører. Elevene må derfor lære at en entreprenør er svært dyktig til å sosialisere seg med kompetente folk som kan ha de rette kvalifikasjonene til å realisere bedriften. Alvarez og Businetz (2001) viser at dersom flere personer samarbeider vil de kunne få flere innfallsvinkler og ressurser. Dette kan være essensielt for å skaffe seg et konkurransefortrinn i markedet.

Figur 4: Nøkkelkompetanser og ønskede resultat av entreprenørskapsutdanningen (European Commission, 2010, s. 10)

Entreprenøren har et klart fokus på det nye og at det må være en form for nyskaping i det han driver med. (Leffler, 2006) mener entreprenøren gjerne bryter mønster, er innovativ og tar risiko. Entreprenøriell aktivitet kommer fra en person som har:

- Ønske om eget kongedømme: først og fremst må han ha viljen til å opprette noe eget.
- Vilje om å erobre: impulsen til å sloss seg oppover, og bevise at han har noe bedre å gi enn de øvrige på markedet. Suksess i seg selv er en viktig motivasjonsfaktor, ikke kun godene som kommer med.
- Skaperglede: helt enkelt at entreprenøren har glede i å skape noe nytt, få ting gjort og bruke sin energi mot et bestemt mål.

Løwe Nielsen, et al. (2012)

En annen ting som kjennetegner en god entreprenør er evnen til å kunne se hvilke muligheter som finnes i markedet, og videre utnytte disse mulighetene på en best mulig måte. Dette skal vi snakke om i neste kapittel.

2.3.2. Entreprenørielle muligheter.

En viktig del av hva som gjør en entreprenør god er evnen til å riktig håndtere muligheter. Dette er det elevene må ta utgangspunkt i før de finner en ide til sin ungdomsbedrift. I figuren som er vist nedenfor er det en illustrasjon av gangen i den entreprenørielle prosessen, med fokus på entreprenørielle muligheter, hentet fra Eckhardt og Shane (2010). Den gir en illustrasjon på hvordan entreprenørielle muligheter først må eksistere, deretter oppdages og utnyttes. Disse entreprenørielle mulighetene oppstår gjennom at nye varer, tjenester, råmaterialer, markeder og organisering kan introduseres og selges til en pris som gir profitt (Casson, 1982).

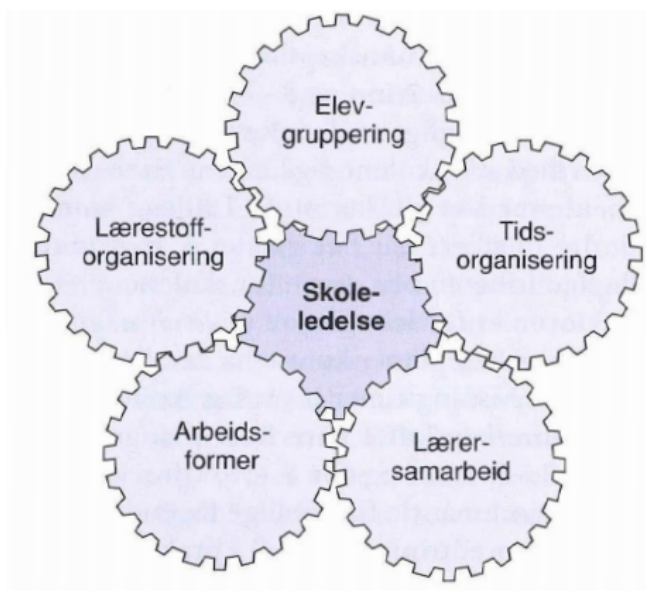
Figur 5: Den entreprenørielle prosessen (Eckhardt ang Shane, 2010)

Sarasvathy, Dew, Velamuri og Venkataraman (2010) mener muligheter både kan gjenkjennes, oppdages eller skapes. Ved gjenkjenning av muligheter er det allerede et eksisterende tilbud, og en eksisterende etterspørsel. Entreprenørens oppgave her er altså å kjenne igjen hvilke muligheter som kan finnes for videre utnyttelse av dette. Når vi snakker om oppdagelse av muligheter finnes bare enten eksisterende tilbud, eller eksisterende etterspørsel. Altså må entreprenøren her oppdage den ikkeeksisterende siden før mulighetene kan utnyttes. Når muligheter må skapes, finnes derimot ikke noen av sidene. Her må entreprenøren benytte kunnskaper innenfor både produktutvikling, markedsføring og finansiering for å skape et behov som ikke finnes, og dermed lage en løsning til dette behovet.

2.4 Læring

Siden denne oppgaven dreier seg om videregående opplæring ser jeg på det som hensiktsmessig å ta opp temaet læring. Hvordan kan opplæringen som foregår rundt dette med ungdomsbedrift bidra til å styrke elevenes self- efficacy?

I det store norske leksikon er læring definert som ”en relativ varig endring i opplevelse og adferd som følge av tidligere erfaring”. For å oppnå god læring viser Imsen (2006) til at varierte læringsformer er svært viktig. Dette vil ofte føre til at undervisningen både blir mer interessant og det vil åpne for at elever med ulike forutsetninger kan få utbytte av læringen. Ensformig undervisning kan fort oppleves kjedelig og en mer variert arbeidsform kan også bidra til å fremme elevenes evne til å løse problemer på en alternativ måte.

Figur 6: Viktige faktorer i utviklingen av et fleksibelt læringsmiljø (Imsen, 2006, s. 314)

Denne figuren er veldig aktuell for entreprenørskap i utdanningen, da entreprenørskap i seg selv er tverrfaglig. For å kunne undervise i dette på en god måte må skoleledelsen sørge for fleksible læreplaner som gjør at disse faktorene kan integreres i skolen som en naturlig del av hverdagen.

Bjørgen (1992) deler mellom det amputerte og det fullstendige læringsbegrepet. Det amputerte læringsbegrepet blir forklart som strukturerte oppgaver som skal jobbes med og deretter testes i en prøve. Det fullstendige læringsbegrepet knytter mer opp mot entreprenørskap. Denne type læring kan godt foregå utenfor skolen, hvor elevene selv har

mulighet til å oppdage problemer, og jobbe med ulike tilnærminger og løsninger på dette, gjennom læring ut av egen erfaring. Således skapes det også mulighet for å skape et samarbeid mellom skolen og samfunnet omkring.

4.1.1 Kan entreprenørskap læres?

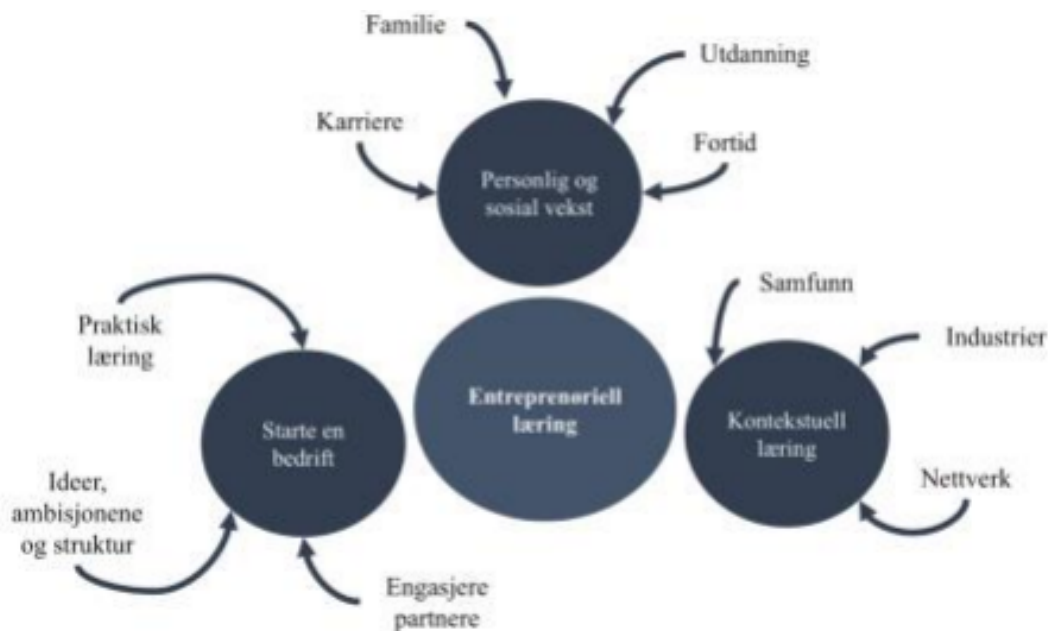
Videre er det hensiktsmessig å spørre seg selv om entreprenørskap er noe man faktisk kan lære. Fisher og Koch (2008) mener nemlig at entreprenørielle handlinger er medfødt, og at det er personlighet som skiller entreprenøren fra andre folk. De mener altså at entreprenørskap er medfødt, og ofte går i arv. Dette var også tidligere synspunkt i vitenskapelige teorier hvor de mente at alle forskere ble født forskere. Senere ble det oppdaget at dette kunne læres ved deltakelse eller observering av metoden som ble brukt. Sarasvathy og Venkataraman (2011) mener derimot at entreprenørskap er et verktøy som alle kan lære å bruke gjennom riktig opplæring. I hensikt til denne oppgaven tar jeg utgangspunkt i Sarasvathy og Venkataramans teori og går ut ifra at entreprenørskap kan læres.

2.5 Entreprenøriell læring

I og med at jeg nå har konkludert med at entreprenørskap faktisk kan læres vil jeg videre se på hva som innebærer i entreprenøriell læring.

”Entrepreneurial learning is often described as a continuous process that facilitates the development of necessary knowledge for being effective in starting up and managing new ventures” (Politis, 2005, s. 401).

Ved videre forklaring av entreprenøriell læring vil jeg ta i bruk Raes (2005) Triadiske modell. Denne deler entreprenøriell læring inn i tre hoveddeler; *”personlig og sosial vekst, kontekstuell læring og starte en bedrift”*. Figur 6 presenterer de ulike faktorene som fører til entreprenøriell læring.

Figur 7: Triadisk modell (Rea, 2005, s. 326)

Personlig og sosial vekst dreier seg om hvorvidt den entreprenørielle identiteten blir formet av sosiale relasjoner, erfaringer, familie og karriere. Rae (2005) ser at både personlig og sosial utvikling kommer gjennom arbeid hvor man har både sosiale og industrielle relasjoner. En slik utvikling kan skape en spenning mellom nåværende og fremtidig identitet, altså en forandring i personlighet. Dette kan videre føre til entreprenørielle handlinger.

Kontekstuell læring er læring gjennom deltakelse i samfunn og industrier Rae (2005). Her skapes det utvikling ved at man deltar i andre nettverk enn det man er vant til for å tilegne seg ny erfaring. Denne erfaringen kan videreføres inn i oppstart i bedrift og senke risikoen da man nå har tilegnet seg kunnskap på området. Gjenkjenning og håndtering av muligheter vil også bli enklere. Som nevnt tidligere er det som oftest nødvendig med gode kompetente folk rundt seg for å kunne være entreprenør. Ideen kan ofte ikke realiseres uten utviklingsprosesser i samarbeid med andre både i og rundt bedriften. Dette inkluderer kunder, investorer, partnere og ansatte. Grunnleggende for gjennomføring av forretningsideen er evnen til å engasjere ulike mennesker konstruktivt mot et mål ved å kombinere kompetanse, økonomi og teknologi, Rae (2005). I tillegg til dette er det viktig at entreprenøren er i stand til å få andre til å tro på sin ide, slik at han kan bruke disse til realisering av personlige drømmer.

Den siste måten å oppnå entreprenøriell læring i henhold til Raes modell er å faktisk starte en bedrift. Det er her ungdomsbedriftene kommer inn. Ungt entreprenørskap ønsker å skape entreprenøriell læring ved at elevene faktisk prøver seg som entreprenører. Her får de muligheten til å jobbe i team, utnytte de ulike medlemmenes sterke sider, og utforske mulighetene i omgivelsene, og løse de problemene de møter på underveis. Entreprenøriell læring kan altså sees på som problembasert læring. (Barrows, 1984) tar utgangspunkt i tre hovedmålsettinger;

1. At elevene klarer å tilegne seg kunnskap de kan benytte seg av i en senere anledning
2. At elevene tar ansvar for egen læring.
3. At elevene utvikler evnen til problemløsning.

Den siste metoden tar altså utgangspunkt i erfaringsbaser læring, eller læring gjennom å faktisk utføre en handling, dette er også kjent som learning by doing.

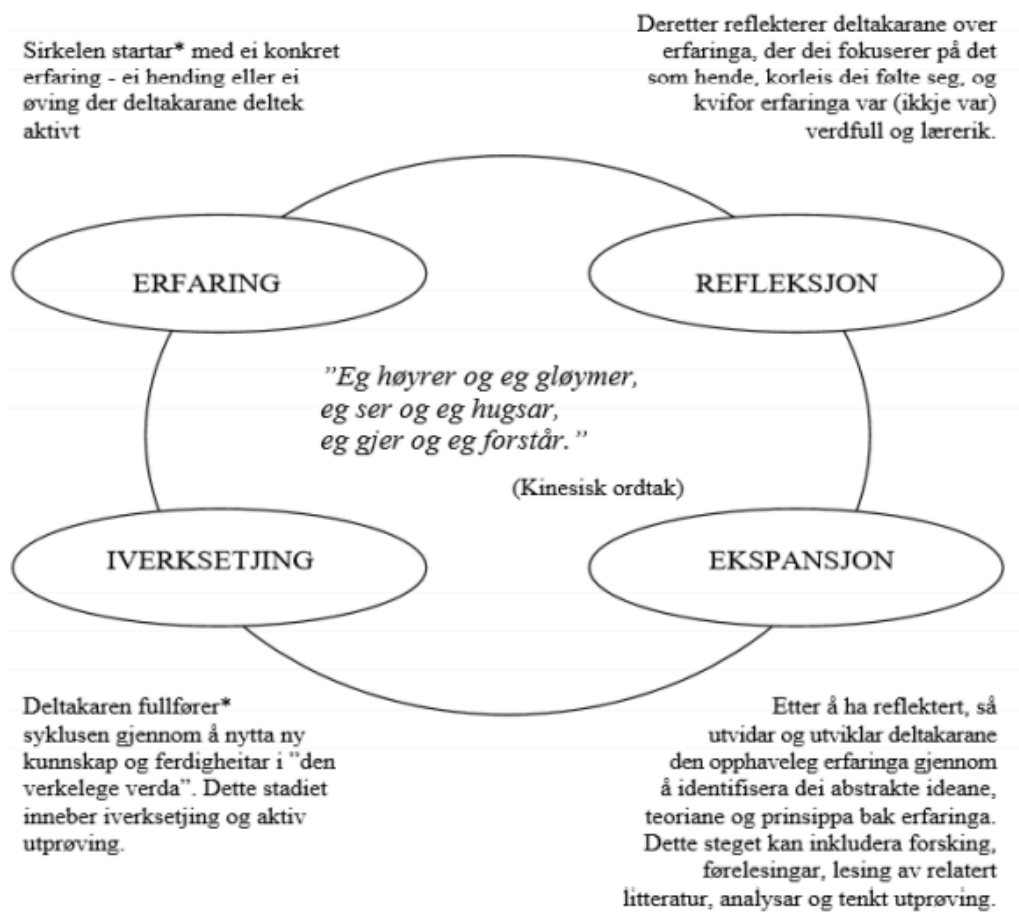
2.5.1 Learning by doing

Dysthe beskriver læring som noe som har med: ”... *relasjonar mellom menneske å gjere. Læring skjer gjennom deltaking og gjennom samspel mellom deltakarane, språk og kommunikasjon er sentralt i læringsprosessane. Balansen mellom det individuelle og det sosiale er eit kritisk aspekt i eit kvart læringsmiljø. Læring er langt meir enn det som skjer i eleven sitt hovud, det har med omgjevnaden i vid forstand å gjere*” (Dysthe, 2001:33).

Han mener altså at læring ikke bare skjer gjennom tenking, men også når man jobber aktivt, med andre ord er praksisfellesskap en essensiell del av læringsprosessen. Ungdomsbedrift skaper en arena for at elevene ”lærer gjennom å gjøre”. De får her utviklet sine entreprenørielle ferdigheter gjennom praktisk jobbing. Dette gjør at de får utviklet kompetanse innen alle aspektene i å starte en bedrift. Dette kan skape et bedre læringsgrunnlag da elevene får prøve og feile og selv jobbe seg frem mot den beste løsningen, i motsetning til å bare lese om det som kun gir et overflatebilde på hvordan en entreprenør jobber. Den negative siden med ”learning by doing” blir presentert av Ursula Småland Goth (2014) som via sin undersøkelse på learning by doing fant ut at elever med mislykkede

produkter kan oppleve studentbedrift (jeg forutsetter at det samme gjelder for studentbedrift, da det dreier seg om samme arbeidsprosess) som ”smertefull, frustrerende, irrelevant eller som en mindre givende prosess” Dette kan indikere at selve produktet får mer fokus enn læringen man tilegner seg gjennom den entreprenørielle prosessen.

Learning by doing kan også beskrives som erfaringsbaser læring, derfor vil jeg også trekke inn Kolbs (1984) læringsmodell presentert i Offerdal (2007). Figuren viser en sirkulær prosess som forklarer hvordan elever tilegner seg ny kunnskap gjennom praktisk deltagelse. Det er her viktig å merke seg at prosessen er markert med en start og slutt for diskusjons skyld, men at den egentlig skal leses som en sirkel.

* Trinnene i syklusen er illustrert med en start og en slutt som utgangspunkt for diskusjon, men teknisk sett så har ikke syklusen noen start eller slutt.

Figur 8: Offerdal sin utgave av David Kolb sin erfaringsbaserte læringsmodell/ Kolbs lærings sirkel (Offerdal, 2007, s. 10)

Nå som jeg har presentert ulike læringsteorier og metoder som fører til entreprenøriell læring, føler jeg det er hensiktsmessig å gå videre inn på hvilke faktorer som driver entreprenøren. Intensjoner kommer ikke bare av læring og mestring, det er også andre motivasjoner som må være til stede for at entreprenøriell aktivitet skal oppstå.

2.6 Faktorer som påvirker entreprenøriell aktivitet

Når vi skal snakke om hva som påvirker entreprenøriell aktivitet er det mange faktorer som spiller inn. I følgende kapittel skal jeg hovedsakelig se på hovedtema for denne oppgaven som er self efficacy; elevenes egen mestringsfølelse i den entreprenørielle prosessen er essensiell for om de ønsker å fortsette med entreprenøriell aktivitet senere i livet. Self-efficacy er altså en viktig motivasjonsfaktor for å bli entreprenør. Men før jeg tar tak i dette vil jeg se på andre ting som ofte motiverer til å bli entreprenør.

2.6.1 Motivasjon

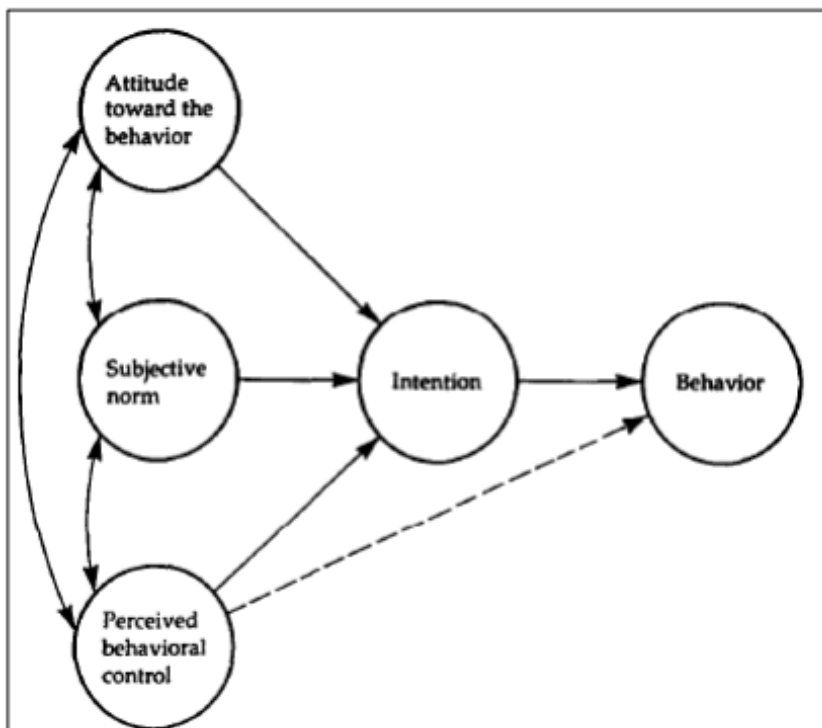
For å forklare motivasjonen bak å bli entreprenør tar jeg utgangspunkt i GEM materiell fra 2005/2006 i Hessels, Van Gelderen, & Thurik (2008). Her finner vi at det er tre hovedmotivasjoner til å bli entreprenør.

1. Nødvendighet: Noen velger å bli entreprenør fordi det ikke finnes noen andre muligheter for de. Dette passer inn under Schumpeters (1934) teori om entreprenører hvor han sier at en entreprenør ser mulighetene i vanskelige tider. Her er det altså nødvendig å starte opp noe for seg selv, for å overleve økonomisk.
2. Selvstendighet/uavhengighet: Mange mennesker har vanskelig for å være "under" andre, og ta imot beskjeder om hvordan man skal jobbe. Disse ønsker dermed å bli entreprenør for å kunne være sin egen sjef, og kunne kontrollere sin egen hverdag.
3. Økt velstand: Andre igjen ser på det å bli entreprenør som en mulighet til finansiell vekst.

Motivasjon er en svært viktig faktor for å forstå entreprenøriell handling, dersom en person har god nok motivasjon til å starte bedrift er sannsynligheten nokså stor for at dette vil skje. Dette kan vi trekke opp mot theory of planned behaviour av Icek Ajzens (1991) som baserer seg på nettopp dette med å forutse sannsynligheten for handling.

2.6.2 Theory of planned behavior

Teorien om planlagt adferd (TPB) blir forklart av Ajzen (1991) som et design for å forutse og forstå hvordan et menneske vil reagere og handle i en gitt situasjon. I følge Ajzen (1991) vil intensjoner drives av motivasjon (som nevnt i 2.6.1) som igjen fører til handlinger *“as a general rule, the stronger the intention to engage in a behaviour, the more likely should be its performance”* (p.181). Shaver (2003) påstår at TBP er en av de mest innflytelsesrike holdningsteoriene i entreprenørskapslitteratur. I figuren som følger ser vi at det er tre nøkkelfaktorer som bestemmer et individs intensjoner. Disse er holdning til adferd, subjektiv norm og selvoppfattet adferdskontroll.

Figur 9: Theory of Planned Behavior (Ajzen, 1991, s. 182)

Som vi ser av figuren skal disse tre faktorene påvirke hverandre og deretter føre til

intensjonen bak en handling, så kan dette føre til faktisk utføring av handlingen.

Attitude toward the behaviour handler om hvordan man selv vurderer handlingen, og hvilke holdninger man har til den. Denne relaterer til graden av hvorvidt personen har gunstig eller ugunstig evaluering av den gitte handlingeni utgangspunktet. Større positivt syn på handlingen tilsvarer sterkere intensjon.

Subjective norm menes med hva folk i omgivelsene har å si om denne handlingen, og hvilke normer som gjelder for den. Altså baseres det på det sosiale presset man får på å gjennomføre eller ikke gjennomføre en gitt handling. Det er forventet at jo mer støtte et individ (i dette tilfellet entreprenøren) får fra familie og venner til å starte bedrift, jo større sjanse er det for at han faktisk gjennomfører det. Motargumentet er personer som gjør det på ”trass” som en slags ”jeg skal vise dem”- handling.

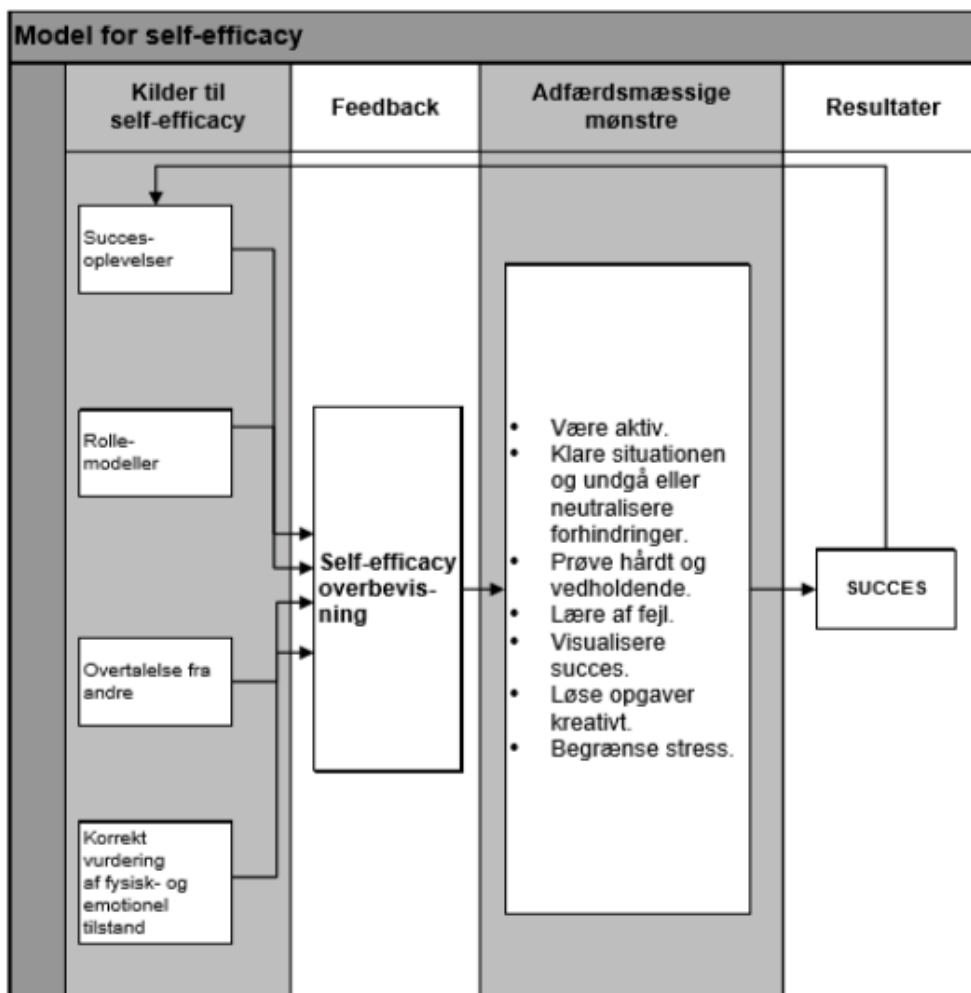
Percieved behaviour control vil si en persons kontrollerte tro på handlingen, altså har man selv tro på at man klarer å gjennomføre dette, her kan vi trekke linjer til self-efficacy som jeg skal diskutere i neste kapittel. Dersom, for eksempel en person tenker at det å starte en bedrift er forholdsvis enkelt, vil dette med stor sannsynlighet påvirke intensjonen positivt. Denne faktoren kan også føre til direkte handling.

Som sagt er troen på egne evner svært viktig for å skape entreprenøriell aktivitet, dette kan også forklares som entreprenøriell self-efficacy. Denne oppgaven skal hovedsakelig kartlegge sammenhengen mellom self-efficacy tilegnet gjennom praktisk arbeid i UB og entreprenørielle intensjoner. Det er derfor nå på tide å presentere hva som innebærer i begrepet self-efficacy.

2.6.3 Self efficacy

En viktig faktor som spiller inn i en persons entreprenørielle intensjoner er troen på at du selv har det som trengs for å utføre denne oppgaven.

Bandura (1997) definerer konseptet self-efficacy som ”*beliefs in one’s capabilities to organize and execute the course of action required to produce given attainments*”(s3) Med utgangspunkt i dette har Kirketerp (2010) utviklet en modell for hvordan self-efficacy oppnås.

Figur 10: Modell for suksessfull trening i self-efficacy (Kirketerp, 2010, s. 115)

Av figuren ser vi fire forskjellige kilder til self-efficacy;

1. Suksessopplevelser: Dersom elevene føler at de mestrer å håndtere sin bedrift vil de ha større tro på at de også kan klare det ved en senere anledning, dermed økes deres self-efficacy. Jeg skal forklare denne delen nærmere nedenfor.

2. Rollemodeller: Ofte kan det hende at elevene har familie eller venner som er entreprenører. Ved å observere suksessen til disse vil dette kunne øke troen på at eleven selv også vil kunne klare det. Det vil sannsynligvis øke motivasjonen dersom man kan lære fra andre at alt som trengs er hardt arbeid, og å tørre å ta sjanser.
3. Overtalelse fra omgivelsene: Hva som forventes av oss fra omgivelsene er ofte viktig. Dersom man har støtte og tro fra de rundt seg om at man har gode forutsetninger til å klare seg som entreprenør, vil man også få tro på det selv.
4. Korrekt vurdering av fysisk- og emosjonell tilstand: å være bevist på sine egne talent og å kjenne seg selv godt nok til å vite hvordan man vil håndtere ulike situasjoner er også en viktig kilde til self-efficacy.

Det som regnes som den mest effektive måten til self-efficacy er praktisk erfaring og følelsen av å mestre. Dette er nettopp det som er ønskelig å oppnå gjennom ungdomsbedrift i videregående opplæring. De skal gjennom å faktisk starte sin egen bedrift oppleve hvilke utfordringer som finnes i en entreprenørs hverdag. Disse utfordringene er også svært viktige i form av at elevene må lære at suksess sjeldent kommer uten vedvarende anstrengelser, og opprettholdelse av arbeid (Boyd & Vozikis, 1994). Hvordan elevene håndterer denne motstanden i form av hvordan valg de tar, og hvordan de jobber for å finne løsninger på dette er i stor grad påvirket av deres vurdering av egne egenskaper. Altså vil ikke bare praktisk jobbing påvirke fremtidig self-efficacy, men self-efficacy vil påvirke den praktiske jobbingen. Isaksen (2006) oppsummerer seks momenter som entreprenøren skal kunne føle han behersker for å oppnå entreprenøriell self-efficacy:

Håndtere uforventede utfordringer: Elevene skal kunne takle å jobbe under press, og situasjoner som skaper uventede problemer. Dette kan for eksempel være endringer i økonomiske forhold, eller indre konflikter i bedriften.

De Noble et. Al (1999)

Risikotaking: De skal kunne føle at de klarer å kalkulere risiko og ta beslutninger i henhold til dette. Det er også viktig at de kan ta ansvar for de valgene de har tatt.

Chen et al. (1998)

Utvikle nye produkter og muligheter i markedet: Noe av det viktigste elevene skal få ut av ungdomsbedrift er oppdage muligheter i markedet og utvikle nytt produkt, eller forbedre et allerede eksisterende produkt. De skal selv kjenne at de har kontroll på hvordan man designer et produkt etter kundens behov og hvilken tid det passer best å lansere.

De Noble (1999)

Økonomistyring: en viktig del av driften er å kunne håndtere det økonomiske aspektet av bedriften. Her snakker vi om å håndtere utgifter, kontrollere bedriftskostander og administrere kontantstrøm.

Anna et al. (2000)

Skaffe gode investeringsrelasjoner: Denne delen er litt mindre relevant i denne oppgaven, da få av ungdomsbedriftene skal skaffe investering. Likevel må en entreprenør ha tro på at han klarer å identifisere og skaffe gode relasjoner til potensielle investorer, eller nøkkelpersoner som har kontakter.

De Noble et al. (1999)

Menneskelig kompetanse: entreprenøriell self-efficacy innebærer også evnen til å kunne delegere andre mennesker, og både organisere og motivere. Opplæring og rekruttering av nye ansatte er også under dette punktet, men nok ikke så relevant for en ungdomsbedrift.

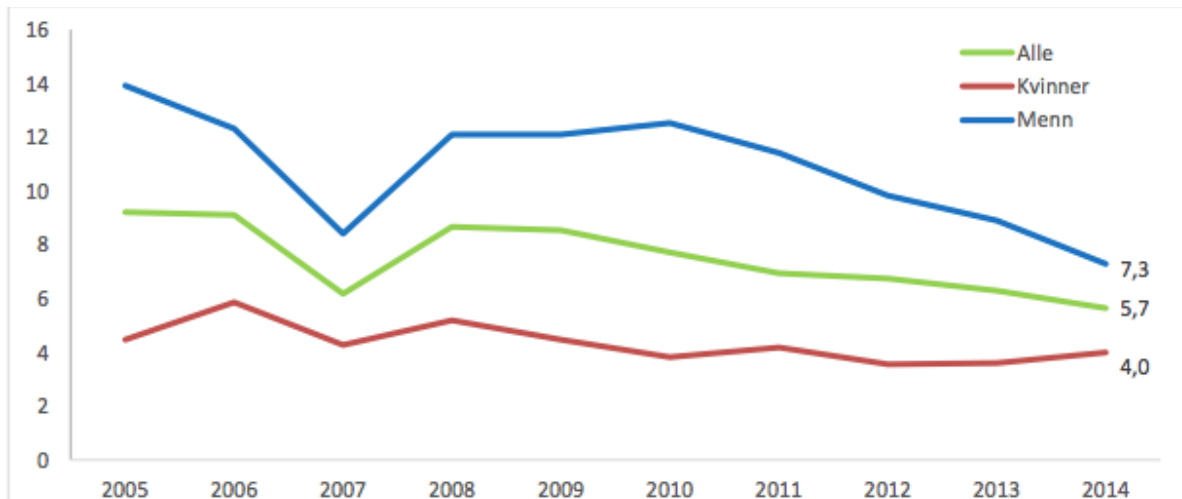
Chandeler & jansen (1992) og De Noble et al. (1999)

Til slutt kan vi si at Self-efficacy er oppgave- og situasjonsspesifikk. Boyd & Vozikis (1994) hevder at en person vil få en opplevelse av mer self-efficacy i situasjoner hvor man tidligere har opplevd suksess i like hendelser. *”Personen kan sette høyere personlige mål, være mer utholdene i å overvinne hindringer, og oppnå bedre resultater på lang sikt.”* Isaksen (2006). Altså understreker vi nok en gang at etter gjennomføring av ungdomsbedrift vil det bli enklere for elevene å takle entreprenørielle situasjoner senere. Motargumentet er at det kan bli vanskelig å overføre sin self-efficacy til den nye bedriften dersom denne dreier seg om et helt

annet konsept enn den tidligere bedriften.

2.7 Kvinner og entreprenørskap

Et tema som ofte dukker opp når vi snakker om entreprenørskapsaktivitet i Norge, er kjønnsfordelingen. GEM-rapporten fra 2014 viser at kun 35% av Norges entreprenører er kvinner. I figuren nedenfor vises utviklingen fra 2005-2014

Figur 11: Tidligfase entreprenørskapsaktivitet (TEA), kvinner og menn 2005-2014

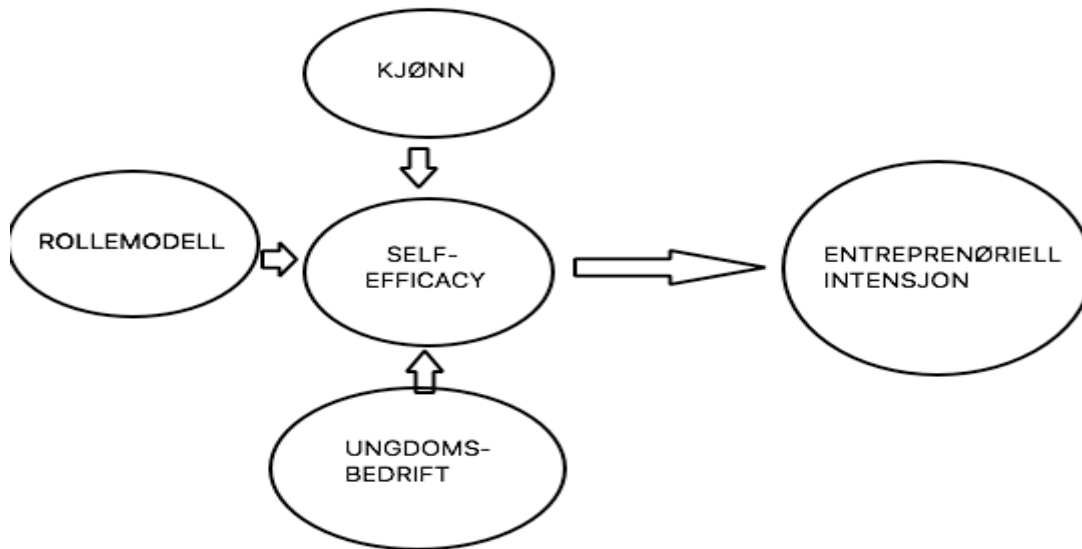
Bergland, Golombek og Røed mener at ”den lave entreprenørskapsraten blant kvinner bare i begrenset grad er forårsaket av at kvinner jobber i bransjer som domineres av offentlig forvaltning”. I denne oppgaven er min søken derimot rettet mot elever på videregående. Jeg vil derfor ta en titt på om denne tendensen starter fra når man er ung, eller om den etableres når man kommer ut i arbeidslivet. I GEM rapporten blir det hevdet at vi foreløpig ikke har mye kunnskap om hvordan kjønnsfaktoren kan påvirke entreprenørielle handlinger. Men jeg vil likevel se om det er forskjell på jentenes self-efficacy og guttenes self-efficacy blant elevene som har valgt ungdomsbedrift på videregående.

2.8 Forskningsmodell

For å forøke å besvare mine to forskningsspørsmål; Kvantitativ: Kvantitativ: *Er det sammenheng mellom UB, kjønn og rollemodeller og self-efficacy, og har self-efficacy sammenheng med entreprenørielle intensjoner?* Og Kvalitativ: *Hvordan bidrar aktivitetsbasert læring i form av ungdomsbedrift, samt rollemodeller og kjønn til økte self-*

*efficacy dimensjoner blant elevene på videregående skole og påvirker dette videre
entreprenørielle intensjoner?*

. Ønsker jeg å presentere en forskningsmodell.

Figur 12: Forskningsmodell.

Forskningsmodellen skal illustrere hvordan de tre ulike faktorene UB, rollemodeller og kjønn påvirker et individs self-efficacy. Videre baserer den seg på teoriene som er presentert tidligere i kapittel 2. Teoriene baserer seg på at self-efficacy kan bli påvirket av mange forskjellige faktorer men an de tre vi oftest blir presentert for er de tre som er illustrert i modellen. Videre viser modellen med bakgrunn i teorier som omhandler planlagt adferd, at høyt nivå av self-efficacy ofte kan føre til entreprenørielle intensjoner. Jobben min videre er nå å presentere hvordan jeg ønsker å gjøre mine undersøkelser for å finne svar på om denne modellen stemmer.

3. Metode

I dette kapittelet skal jeg presentere den metodiske tilnærmingen brukt for å besvare mitt forskningsspørsmål. Metoden forklarer fremgangsmåten brukt for å tilegne seg ny kunnskap på det gitte området det forskes på. Valg av metode skal være hensiktsmessig for kvaliteten på de innsamlede dataene og hvorvidt disse dataene er tilstrekkelig verktøy til å kunne svare på spørsmålet som blir stilt (Dalland, 2007).

3.1 Filosofisk tilnærming

Forskningsmetode kan forklares som en planmessig fremgangsmåte (Gripsrud, Olsson, & Silkoset, 2010). Hvilken metode som burde benyttes i en gitt situasjon kan det ikke gjøres formening om før man har vurdert situasjonen. Jeg har i denne masteroppgaven valgt å benytte meg av både kvalitativ og kvantitativ metode. Ifølge Easterby-Smith, Thorpe, & Jackson 37 (2012) blir det stadig mer vanlig å kombinere bruken av begge filosofiene, siden dette, om gjort på riktig måte kan gi resultatene bedre kredibilitet, samt gi et både dypere og bredere perspektiv på det undersøkte fenomenet. Min datainnsamling og forskningsstrategi er basert på pragmatisme som filosofisk tilnærming til virkeligheten. Denne kunnskapen er basert på oppfatningen av verden vi lever i, hvor sannheten vil endres med tiden. (Johnson og Onwegbuzie 2004) Innenfor ontologi og epistemologi i den pragmatiske retningen vises det til en kombinasjon av kvalitativ og kvantitativ metode i forskningsprosessen. (Ritchie og Lewis 2003). Epistemologi er refleksjonen over på hvilket grunnlag kan vi si at vi vet noe, og hvordan vi ved å akseptere den eksterne realiteten kan bevise at en teori er sann. Ontologiske teorier dreier seg mindre om hva kunnskap er men heller om hva virkeligheten er, og hvordan den ser ut. (Johannesen, Christoffersen og Tufte 2011)

Jeg vil benytte meg av en kvantitativ spørreundersøkelse for å få et bilde på hvordan den gjennomsnittlige eleven på videregående skole har hatt utbytte av faget ungdomsbedrift og for å kartlegge om det finnes sammenhenger mellom deltakelse i dette faget og entreprenøriell self-efficacy. Ved bruk av intervju som kvalitativ metode ønsker jeg å få svar på hva som er hensikten bak bruk av ungdomsbedrift og hvordan dette mer spesifikt har påvirket elevenes entreprenørielle self-efficacy, og intensjoner om å starte bedrift senere i livet. Gjennom bruk av intervju håper jeg altså jeg vil bedre forstå prosessen som skjer både i elevene selv, og påvirkninger de får eksternt fra starten av faget til de er ferdige.

3.2 Metodetriangulering

Ideen bak triangulering går hovedsakelig ut på hvordan man kan bruke to gitte punkter til å finne det tredje. Når vi studerer sosiale fenomener vil metodisk triangulering kunne forklares som at kvalitativ og kvantitativ metode er de to punktene som sammen skal brukes for å besvare en problemstilling (Tashakkori og Teddlie 1998). Ved benyttelse av triangulering som forskningsdesign skal altså da analysene fra den kvalitative og den kvantitative forskningen flettes sammen, og funnene settes opp mot hverandre. I denne oppgaven har jeg tatt utgangspunkt i en spørreundersøkelse til utformingen av den kvalitative datainnsamlingen. Jeg valgte å gjøre det på denne måten da datamaterialer fra den kvantitative undersøkelsen allerede var hentet inn på den tid jeg begynte på denne oppgaven. Svarene fra den kvantitative undersøkelsen viser sammenhenger og resultater, og jeg vil med min kvalitative forskning derfor finne dypere forståelse i disse sammenhengene ved å stille spørsmål som ”hvorfør?”, ”hva?” og ”hvordan?”. Denne metodebruken gjør at forskningsprosessen går fra empiri til teori til empiri.

Metodologisk triangulering åpner for at vi mer fullstendig kan forstå den samfunnsvitenskapelige problemstillingen (Flick 2011). Når man overlapper de to metodene kan dette føre til avdekking av funn som ellers ikke ville blitt oppdaget. Jeg ønsker å benytte meg av begge metodene med grunnlag i metodenes komplementære virkning. Denne effekten er illustrert i tabellen under, som viser Flick (2011) sin oversikt over forskjellene mellom metodene.

	Kvalitativ forskning	Kvantitativ forskning
Teori	Sluttpunkt som skal utvikles	Som et startpunkt som skal bli testet
Casevalg	Målrettet i henhold til det teoretiske grunnlaget	Statistisk og representativt orientert
Datainnhenting	Åpen	Standardisert
Analyse av data	Tolkning	Statistisk
Generalisering	På et teoretisk grunnlag	Statistisk måling over populasjonen

Tabell 1: Forskjeller mellom kvalitativ og kvantitativ forskning (Flick 2011, 13).

3.4 Datainnsamling

Hvilke metoder som velges for datainnsamling avhenger ofte av forskningsdesign (Flick 2011). I og med at jeg i denne oppgaven benytter meg av triangulering er det derfor hensiktsmessig at jeg også benytter meg av ulike metoder innenfor datainnsamling. Jeg vil i dette kapittelet introdusere de ulike innsamlingsmetodene bruk i den kvalitative og kvantitative undersøkelsen.

3.4.1 Spørreundersøkelse

Spørreundersøkelsen jeg har benyttet meg av ved gjennomføring av denne undersøkelsen er hentet inn som sekundærdata. Undersøkelsen har ikke blitt analysert med hensyn til self-efficacy og jeg ser derfor hensikt i å kunne benytte meg av denne. Undersøkelsen er gjennomført i 2006, men jeg velger å ha tiltro til at den vil være gjeldende per dags dato da innholdet i undersøkelsen er like relevant i dag.

Spørreundersøkelsen er sendt ut som et elektronisk spørreskjema via Questback. Easterby-Smith, Thorpe og Jackson (2012) viser til fem prinsipper som er viktig å ta hensyn til når man skal konstruere en spørreundersøkelse:

1. Hvert enkelt spørsmål i spørreskjemaet skal kun inneholde ett spørsmål
2. Uformelt språk og slanguttrykk skal unngås
3. Benytt enkelt språk
4. Unngå benyttelse av negative fraser
5. Benytt tydelige tidsfraser

Bruken av ledende spørsmål, negativer og sjargong skal også unngås i utforming av spørreundersøkelsen. Den gitte spørreundersøkelsen oppfyller disse punktene ved å benytte seg av enkelt og forståelig språk som skal godt gjøres å feiltolke, dette er også gjort med hensyn på respondentene som er elever ved videregående skole. Videre er undersøkelsen også bestående av kun positive fraser, og spørsmålene er ofte bygd opp som påstander hvor elevene skal rangere etter ordinalnivå hvorvidt de kan, vil, har lært osv.

For å gjøre det enklest mulig for respondentene er spørreskjemaet prekodet, som vil si at elevene kun trenger å krysse av sitt gitte alternativ.

3.4.2 Intervju

Intervju er den mest brukte datainnsamlingsmetoden til casestudier (Yin 2014). Innsamlingen av det kvalitative datamaterialet består av 4 Intervjuer. Intervjuenes formål er jo gi en dybdeforståelse av fenomenet som undersøkes. I dette studiet vil fenomenet være self-efficacy og hvordan dette blir påvirket av ulike faktorer, med hovedfokus på deltakelse i ungdomsbedrift. Videre ser vi også på om dette fenomenet har innvirkning på entreprenrielle intensjoner.

Jeg gjennomførte til sammen 4 intervju som hovedsakelig ble gjennomført i uke 19. De foregikk i omgivelser valgt av informantene for å skape en trygg og behagelig atmosfære hvor hensikten var at det skulle være enkelt å snakke fritt. Lengden på intervjuene var forholdsvis lik, og lå på rundt 30 min. Før hvert intervju var jeg obs på å følge Johannesen, Christoffersen og Tuftes (2011) regler over hva forskeren må gjøre før starten av intervjuet:

- presentere seg selv.
- informere om prosjektet og hva man kommer til å stille spørsmål om
- si litt om betydningen av å være med på intervjuet, om tilbakemelding og om resultatet

- gå igjennom hvordan intervjuene dokumenteres, og hva som skal gjøres med datamaterialet når prosjektet er avsluttet
- garantere anonymitet eller sikre tillatelse til å bruke dataene hvis informanten skal kunne identifiseres
- antyde hvor lenge intervjuet vil vare

Jeg gjennomførte intervjuene med informanter fra tre forskjellige sider av saken. Disse sidene var: ansatt i UE som jobber med utviklingen og kvalitetssikring av konseptet ungdomsbedrift, lærer på videregående som har som oppgave å undervise elever i faget og sørge for entreprenøriell læring, og elevene selv. Ulikhetene mellom informantene krevde at jeg tilpasset intervjuguiden og intervjumetoden. Til ansatt i UE og lærer benyttet jeg meg av en mellomting mellom ustrukturert og semistrukturert intervju. Jeg hadde laget en overordnet intervjuguide men lot informanten snakke fritt ut fra temaene jeg presenterte slik at jeg kunne legge til følgespørsmål dersom det dukket opp noe interessant. Den eneste forskjellen på hvordan disse to undersøkelsene ble gjennomført var at jeg måtte ta lærerens intervju på telefon da h*n ikke hadde tid til å møtes. Dette funket helt fint og jeg fikk fortsatt svar på det jeg var ute etter. Når det kommer til intervju av elever benyttet jeg meg av en mer slavisk gjennomgang av intervjuguide, altså et rent semistrukturert intervju. Grunnen til dette var at jeg forutså at det for elevene kunne være vanskeligere å snakke fritt og at de antakeligvis trengte veiledning på spørsmålene underveis.

3.5 Utvalgsstrategi

I forbindelse med studiet har jeg foretatt et selektivt utvalg til den kvalitative metoden. Dette skyldes at studiet er rettet mot ungt entreprenørskap og studenter som har tatt faget ung bedrift. Jeg intervjuer både ansatte ved ungt entreprenørskap, lærere og elever. Dette gjør at valget av informanter er noe begrenset. For å skaffe informanter blant elevene benyttet jeg meg av snøballmetoden. Dette vil si at jeg tok kontakt med en elev i begynnelsen som kunne henvende meg videre. Johannesen, Christoffersen og Tuftes (2011).

Miles og Huberman (1994) beskriver en kombinert utvelgelsesstrategi som kan brukes i kvalitativ metode, denne vil fungere som rammeverk på mitt studie. Kombinert utvelgelse vil si at utvelgelsen av informanter blir basert på flere kriterier og behov. Informantene til

dybdeintervjuene ble strategisk valgt ut på bakgrunn av hvilket forhold de hadde til Ungt Entreprenørskap og Ungdomsbedrift. Mitt ønske var å få innblikk og lære om virkningen av ungdomsbedrift og self-efficacy blant ungdommene fra tre viktige perspektiv.

I den kvantitative undersøkelsen benytter jeg meg av sekundærdata. Her skal jeg derfor bare forklare kort hvordan respondenter er hentet inn. Målet med kvantitativ forskningsmetode er å gjøre antakelser om populasjonen på bakgrunn av et utvalg (Askheim og Grenness 2008) populasjonen i denne studien er bestående av elever ved videregående opplæring. Undersøkelsen er rettet mot ungdom i Nordland og utvalget er derfor gjort blant disse. Undersøkelsen endte til slutt med 252 respondenter hvor 139 (55,2%) er jenter og 112 (44,4%) er gutter. Mens 1 (0,4%) er udefinert. Dette ser jeg på som en god representasjon av populasjonen.

3.6 Analysemetoder

Etter å ha samlet inn datamaterialet er det viktig å analysere datamaterialet på en god måte. Siden det her er benyttet metodetriangulering må jeg analysere både kvalitativ og kvantitativ metode. Kvantitativ metode har her mange respondenter og analysen av dette blir mer relatert til en statistisk tilnærming. Analysen av det kvalitative datamaterialet dreier seg mer om tolkning av datamaterialet og kunnskapen informantene gir.

3.6.1 Kvantitativ analyse

I og med at den kvantitative analysen skal være bare et springbrett for den kvalitative analysen i denne oppgaven har jeg valgt å benytte meg av kun korrelasjonsanalyse.

En korrelasjonsanalyse måler samvariasjonen mellom to variabler, (Johannessen, Christoffersen og Tufte, 2011). Jeg har valgt å benytte meg av Pearsons r som korrelasjonsparameter. Pearsons r kjennetegnes ved at korrelasjonskoeffisienten da er mellom -1 og 1. En korrelasjonskoeffisient på 1 betyr at det er perfekt korrelasjon, det vil si at hvis en variabel går opp 1 %, går den andre variabelen også opp 1 %. En korrelasjonskoeffisient på -1 betyr at hvis en variabel går opp med 1 % går den andre variabelen ned med 1 %, mens en korrelasjon på 0 vil si at det ikke er noen korrelasjon mellom variablene i det hele tatt.

Alle self-efficacy variablene i korrelasjonsanalysen er hver for seg sammensatt av 3 eller flere ulike spørsmål fra spørreundersøkelsen som omhandler samme self-efficacy dimensjon. Dette har jeg gjort for at det skal bli enklere for meg å korrelere disse med de ulike faktorene som i følge min forskningsmodell skal ha innvirkning på self-efficacy.

De ulike self-efficacy variablene er satt sammen av følgende spørsmål:

Vennligst grader på en skala fra ”det kan jeg helt sikkert ikke” til ”det kan jeg helt sikkert” i hvor stor grad du mener at du kan følgende: jeg kan...

Generell self-efficacy

- etablere og drive en egen bedrift
- lykkes dersom jeg starter egen bedrift
- takle godt det å være selvstendig næringsdrivende

self-efficacy håndtering av utfordringer

- arbeide effektivt under stress og konflikt
- håndtere uventede endringer
- holde ut og ikke gi opp under motgang

self-efficacy muligheter

- utvikle nye produkter og ideer
- oppdage nye muligheter i markedet
- oppdage nye måter å forbedre eksisterende produkter og tjenester
- utvikle produkter og tjenester som dekker behov som kundene har

self-efficacy økonomi

- ha kontroll på en bedrifts kostnader
- ta hånd om løpende utgifter i en bedrift
- ta hånd om inn-og utbetalinger i en bedrift

self-efficacy organisasjon

- organisere og koordinere arbeidsoppgaver i en bedrift

- veilede, påvirke og lede ansatte
- organisere og motivere ansatte

For å forsikre meg om at disse spørsmålene var hensiktsmessige å sette sammen til de 5 ulike self-efficacy variablene kjørte jeg en Cronbach's alpha test på samtlige. Denne testen avgjør om spørsmålene har såpass lik verdi på svarene at de kan settes sammen uten at det gir forstyrrelser i resultatene. Alle Cronbach's alpha verdiene ligger rundt 0,9 og jeg kunne derfor trygt legge gjøre en sammenslåing av variablene.

3.6.2 Kvalitativ analyse

I analysen av det kvalitative datamaterialet har jeg startet med å transkribere dybdeintervjuene. Dette ga meg rådata som jeg da måtte strukturere før det kunne analyseres. Dybdeintervju inneholder svært mye informasjon, noe som gjør at det blir et behov for å redusere datamaterialet før det kan analyseres. Dette er en prosess som kalles koding.

For å lettere få en oversikt over datamaterialet har jeg delt det inn i ulike kategorier som har grunnlag i min forskningsmodell. Disse kategoriene er delt inn som underforsknings spørsmål som har som hensikt å forklare sammenhengene mellom forskningsmodell, teori og funn. Det jeg har funnet relevant av empirisk data er delt inn i følgende kategorier:

- Hva er den ønskede effekten av ungdomsbedrift?
- Hva motiverer elevene til å velge UB
- Hvilke av self-efficacy dimensjonene lærer elevene å mestre gjennom UB?
- Har rollemodeller og kjønn innvirkning på self-efficacy?
- Har UB virkning på om elevene vil starte bedrift senere i livet?

Denne innledningen vil være til hjelp ved besvarelsen av mitt forskningsspørsmål fordi den deler opp i kategorier som til sammen forklarer de ulike elementene som skal til for å forstå grunnlinjen i forskningsspørsmålet. Altså vil metoden gi meg muligheten til å forstå sammenhengene hver for seg før jeg kan sette de sammen i en konklusjon.

3.7 Kvalitetsanalyse av studiet

Hensikten med at jeg benyttet meg av en kombinasjon av metodene i denne forskningsprosessen var at jeg etter (Clark og Creswell 2008) skulle kunne besvare problemstillingen på best mulig måte, med grunnlag i flere synspunkter og perspektiver. Det er også forskere som er skeptiske til bruk av metodetriangulering. Ett av problemene er at det kan føre til at man ikke klarer å utnytte de respektive metodene til det fulle og dermed ender opp med to overfladiske analyser mener Gentikow (2005). Dette kan videre føre til risiko for sammenblanding av metodene, fellen en kan gå i her er å for eksempel kvalifisere kvantitative data. På en annen side vil en kombinasjon gi større muligheter for årsakssammenhenger (Tashakkori og Teddlie 1998), og forskeren kan være mer sikker på resultatene (Clark og Creswell 2008).

Når kvaliteten på datamaterialet skal vurderes er det vanlig å drøfte reliabiliteten og validiteten til datamaterialet, Johannessen, Christoffersen og Tufte, 2011).

3.7.1 Reliabilitet

Reliabilitet i sammenheng med et kvalitativt studie vil fortelle oss om vi kan stole på at de målingene som blir gjort faktisk ender med å være et mål på det vi ønsket å undersøke. Reliabilitet eller pålitelighet knyttes opp mot studiens stabilitet og gir en vurdering på hvorvidt vi kan stole på de konklusjonene vi har tatt. Dette basert på hvilke data vi har valgt å benytte, hvilke innsamlingsmetoder vi tok i bruk og hvordan man til slutt bearbeidet data. (Ritchie og Lewis 2003). Det første grepet jeg gjorde for å sikre økt reliabilitet i min datainnhenting var at jeg benyttet meg av taleopptak. Dette gjorde at ingen av informasjonen som ble gitt i intervjuene ble oversett, og at jeg fikk en fullstendig transkribering av disse til å benytte i analysen. Til elevene sendte jeg ut intervjuguide på forhånd. Grunnen til dette var at de kunne ha vanskeligere for å forstå noen av spørsmålene enn de andre informantene. Ved å sende ut på forhånd fikk de mulighet til å komme med spørsmål dersom noe var uklart. En annen ting som er viktig for å sikre validitet er å prøve å unngå ledende spørsmål, da disse kan forstyrre innfallsvinkel og gjøre det vanskelig for informanten å svare klart.

I en kvantitativ tilnærming kan reliabilitet forklares under forutsetningen at mange ulike forskere vil ende med samme resultat ut fra samme datasett (Miles og Huberman 1994). På en

annen side kan dette vise seg vanskelig. Ved sammenslåing, reduksjon og utvalg av variabler i den kvantitativ analysen er det min subjektive mening og bedømmelse som ligger i grunn for hvordan dette ble gjort. Dette vil til syvende og sist ha innvirkning på de endelige resultatene. Selv om en annen forsker hadde vært i besittelse av samme datamateriale kunne resultatene differensiert seg fra mine siden hans subjektive bedømmelse skiller seg fra min. For å øke reliabiliteten har jeg derfor vært nøye med å sikre at de valgte variablene er samstemt med den faktoren den skal måle. Ved sammenslåing har jeg benyttet verktøyet Cronbach's alpha for å sikre at de sammenslåtte variablene er av samme nivå og har sammenhengende respons.

3.7.2 Validitet

Validitet omhandler dataens nøyaktighet (Ritchie og Lewis 2003). Hovedpoenget med validitet er at vi vil måle om funn og resultater av studien er sanne (Mehmetoglu 2004). Ønsket er å forsikre seg om at dataene er troverdige, og at forskningen gir svar på det den er ment å gi svar på. Det skilles ofte mellom intern og ekstern validitet

Intern validitet.

Intern validitet sier noe om hvorvidt resultatet på forskningen faktisk svarer på forskningsspørsmålet (Ritchie og Lewis 2003). Nøkkelordet i intern validitet er sammenhenger, og hvordan et bestemt forhold kan lede til et annet. (Yin 2014). Den interne validiteten har jeg forsøkt å holde høy ved å utforme intervjuguide og innhenting av kvalitative data etter hvilke faktorer jeg valgte ut for analyse i den kvantitative undersøkelsen. På denne måten vil jeg sørge for at jeg forsker på det samme elementene i de to undersøkelsene. Dette kaller Tashakkori og Teddlie (1998) for empirisk validering.

Datainnhenting fra flere perspektiver kan være en faktor til økt validitet, derfor kan mitt valg av å bruke metodetriangulering være en fordel her. Elementer som styrker reliabilitet kan også styrke validitet, sånn som at transkriberte intervju basert på lydopptak øker funnenes troverdighet.

Ekstern validitet

Ekstern validitet, eller overførbarhet, går ut på å vurdere hvorvidt konklusjoner fra en bestemt

studie også kan gjelde for andre studier (Mehmetoglu 2004). I følge Johannessen, Christoffersen og tuft vil overførbarhet være et mål på om de resultatene vi har fått i denne undersøkelsen er relevant for liknende fenomen. Med andre ord kan man si at man undersøker så mange forskjellige fenomen at dersom man hadde undersøkt videre ville man ikke funnet noen ny informasjon. Nøkkelordet i ekstern validitet er generalisering. Yin (2014) skiller mellom analytisk og statistisk generaliserbarhet. Siden jeg har tatt i bruk både kvalitativ og kvantitativ metode vil både analytisk og statistisk generaliserbarhet være relevant for oppgaven. Den analytiske generaliserbarheten har sammenheng med de teoretiske utsagnene i kvalitativ undersøkelse mens statistisk generaliserbarhet hjelper med å bekrefte eller avkrefte det teoretiske konseptet fra den kvalitative studien. I min forskning er det gode muligheter for generalisering av funn. I og med at jeg har benyttet intervjuene til å dekke flere perspektiver av tema og at spørreundersøkelsen har såpass mange respondenter kan det være stor sannsynlighet for at resultatene også kan være gjeldende for elever på videregående i andre regioner av landet.

4. kvantitativ analyse.

4.1 Innledning

Her skal jeg presentere og analysere de empiriske funnene fra den kvantitative undersøkelsen. Med denne analysen ønsker jeg å besvare mitt første forskningsspørsmål;

Hvilke faktorer fører til økte self-efficacy dimensjoner og har dette videre sammenheng med entreprenørielle intensjoner?

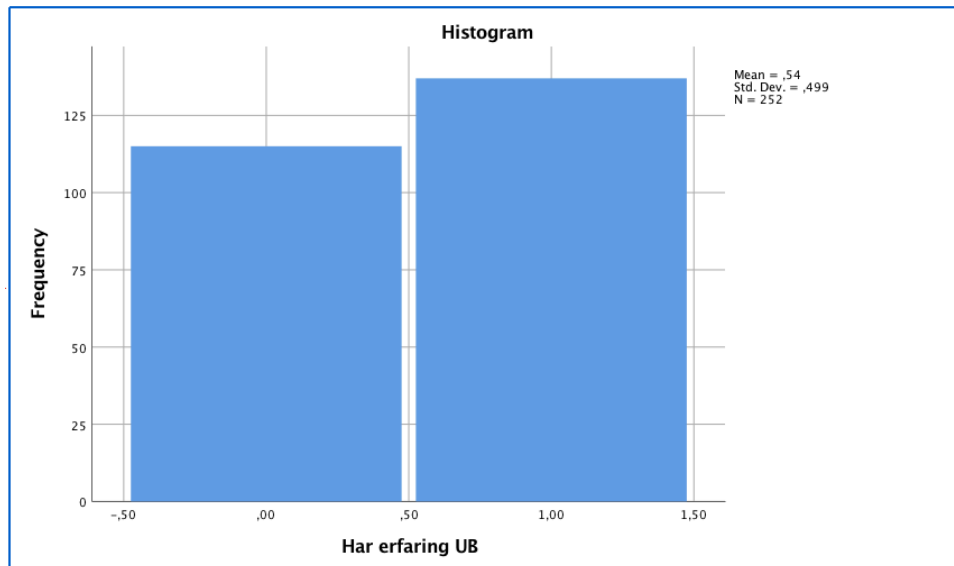
For å besvare denne problemstillingen har jeg tatt i bruk en spørreundersøkelse konstruert av Espen John Isaksen og Gry Agnete Alsos i 2006.

Jeg vil poengtere at dette ikke er hoveddelen av min oppgave men simpelthen en introduksjon til den kvalitative delen hvor jeg vil gjøre en dypere analyse. I spørreundersøkelsen har jeg fokusert på å finne sammenhenger som henger sammen med min forskningsmodell. Jeg snakker altså da om det vises av undersøkelsen at self-efficacy blir påvirket av kjønn, rollemodeller og ikke minst ungdomsbedrift, og videre om dette korrelerer med entreprenørielle intensjoner. Eventuelle funn i denne undersøkelsen vil jeg diskutere og trekke opp mot de kvalitative dataene i et konklusjonskapittel.

4.2 Respondentene

Respondentene til denne undersøkelsen består av ungdommer i videregående opplæring. Jeg vil med denne undersøkelsen gjøre korrelasjoner med hensyn på de som har deltatt i ungdomsbedrift, og har derfor gjort en utrenskning av de som ikke har gjort det.

Av respondentene hadde av 252 (54,4%) deltatt i UB.

Figur 12: Deltakelse i ungdomsbedrift.

4.3 Korrelasjoner

I kapittel 2.6.3 har jeg presentert de 6 ulike kildene til self-efficacy. I denne korrelasjonsanalysen har jeg valgt å benytte meg av kun 4 av de. Grunnen til dette er at jeg ser på mestring innenfor risikotaking og finansieringsinnhenting som irrelevant for elever som jobber med ungdomsbedrift da dette sjeldent kommer opp som aktuelle tema i en såpass trygg og kontrollert omgivelse som ungdomsbedrift er ment å være. Jeg skal nå se om disse kildene til self-efficacy blir påvirket av rollemodeller, kjønn og deltakelse i UB. Videre vil jeg også se om de har sammenheng med entreprenørielle intensjoner.

4.3.1 Håndtering av variablene i korrelasjonen

I kapittel 3.6.1 viser jeg til Cohen og Hollidays (1982) tommelfinger for vurdering a. korrelasjon som er som følger;

- 0,00-0,19 veldig svak

- 0,20-0,39 svak
- 0,40-0,69 moderat
- 0,70-0,89 høy
- 0,90-1,00 meget høy

Videre vet vi at så lenge det er en positiv korrelasjon vil det være en liten sammenheng. Derfor vil jeg poengtere at selv om korrelasjonen er havner innenfor intervallene for ”meget svak” eller ”svak” er det fortsatt en form for sammenheng. Jeg vil derfor sette listen på at dersom noen av korrelasjonene har verdi på over 0,11 er korrelasjonen ikke signifikant men verdt å kommentere.

- Alle korrelasjonene er beregnet på et signifikantnivå på 0.01, dette nivået er hentet fra SPSS.
- Alle korrelasjonene har følgende hypoteser:

H1: Det er korrelasjon mellom variablene

H0: Det er ikke korrelasjon mellom variablene.

- Hver variabel i denne analysen er korrelert med alle self-efficacy dimensjonene og jeg ser på alle disse sammenlagt for å avgjøre om det finnes sammenheng mellom den valgte variabelen og samlet self-efficacy. Derfor vil jeg forkaste H0 dersom over halvparten av korrelasjonene mellom gitt variabel og self-efficacy dimensjonene er signifikant.
- Self-efficacy variablene er bygd opp av sammenslåtte variabler
- Disse variablene har blitt testet med Cronbach`s alpha. De sammenslåtte variablenes Cronbach`s alpha verdier er som følger:

self-efficacy dimensjoner	Cronbach`s alpha
Generell self-efficacy	,920
Self-efficacy økonomi	,941
Self-efficacy organisasjon	,957
Self-efficacy se muligheter	,933
Self-efficacy håndtering av utfordringer.	,916

Tabell 2: Cronbach`s alpha

Disse Cronbach`s alpha verdiene er svært høye, og jeg vet dermed at det har ingen konsekvens for resultatet at jeg legger sammen variablene.

4.3.1 Korrelasjon mellom deltakelse i UB og self-efficacy

Her har jeg sett på i hvilken grad deltakelse i UB har påvirket de ulike self-efficacy faktorene. I Kapittel 2.5.1 introduserer jeg Kolbs (1984) modell for læringsprosesser, denne forklarer hvordan et individ lærer gjennom å praktisk delta for å så reflektere over sin deltakelse. Jeg vil derfor finne ut ved hjelp av korrelasjonsanalyse om det stemmer at aktivitetsbasert læring fører til økt self-efficacy.

Jeg har satt resultatene opp i en tabell for å gjøre det mer oversiktlig. Tabellen viser self-efficacy faktorene og den gitte korrelasjonen hver av disse har til deltakelse i UB.

Self-efficacy faktor	Pearson Correlation	Signifikant på 0.01-nivå?
Generell self-efficacy	,049	Nei
Self-efficacy økonomi	,075	Nei
Self-efficacy organisasjon	,109	Nei
Self-efficacy se muligheter	,062	Nei
Self-efficacy håndtering av utfordringer.	,073	Nei

Tabell 3: Korrelasjoner mellom deltakelse i UB og de ulike self-afficacy faktorene

Av tabellen ser vi at det blant elevene er ingen signifikante korrelasjonsverdier mellom deltakelse i UB og de ulike self-efficacy faktorene. jeg forkaster ikke H0.

4.3.2 Korrelasjon mellom rollemodeller og self-efficacy.

I min forskningsmodell er jeg også interessert i å finne ut om det er noen korrelasjoner mellom rollemodeller og de ulike self-efficacy faktorene. Bedre forklart vil dette være et mål på om det at elevene har familie eller kjente har innvirkning på deres tro på at de selv kan bli gode entreprenører. Kirketerp (2010) mener nemlig at rollemodeller er en av faktorene som spiller inn på et individs self-efficacy. Jeg har valg å også presentere disse korrelasjonene i en tabell for å vise de fire ulike self-efficacy fakorene som jeg har valgt å forholde meg til i denne oppgaven.

Self-efficacy faktor	Correlation Coffesient	Signifikant på 0.01-nivå?
Generell self-efficacy	,070	Nei
Self-efficacy økonomi	,075	Nei
Self-efficacy organisasjon	,037	Nei
Self-efficacy se muligheter	,117	Nei
Self-efficacy håndtering av utfordringer.	,034	Nei

Tabell 3: Korrelasjoner mellom rollemodeller og de ulike self-afficacy faktorene.

Ifølge denne korrelasjonsanalysen er det heller ikke særlig signifikant sammenheng mellom rollemodelller og self-efficacy. Den eneste faktoren vi ser er litt signifikant er evnen til å se muligheter i markedet. Dette vil altså si at rollemodeller i liten grad påvirker elevenes self-efficacy, men at det kanskje kan ha virkning på det å være i stand til å oppdage de entreprenørielle mulighetene. Jeg forkaster ikke H0

4.3.3 Korrelasjon mellom self-efficacy og kjønn.

Jeg viser i kapittel 2.6 at det er en tendens i Norge i dag at det generelt er flere menn enn kvinner i entreprenøriell aktivitet. Jeg er derfor interessert i å få svar på om det er forskjell mellom gutter og jenter når det kommer til self-efficacy allerede på videregående trinn. Jeg har derfor valgt å gjøre en korrelasjonsanalyse på om det er noen sammenheng utenom det vanlige mellom jentene og self-efficacy. Resultatene ser sånn ut;

		jenter	SEøkonomi	SEorganisering	GenrelISE	INTENSJONER	SEmuligheter
jenter	Pearson Correlation	1	-,088	-,118	-,073	-,072	-,112
	Sig. (2-tailed)		,179	,069	,262	,270	,086
	N	251	236	239	239	238	237

Tabell 4: Self-efficacy blant jentene

Som vi ser er alle verdiene negative, ut fra dette vet vi at guttene på generell basis også på videregående føler de har en smule bedre self-efficacy enn jentene. På en annen side ser vi også at disse verdiene er såpass svake at det ikke har noen signifikans. Disse verdiene forteller

oss derfor at det på videregående ikke er noen betydelig forskjell på self-efficacy mellom gutter og jenter. Vi ser også at forskjellen er svært liten når det kommer til entreprenøriell intensjoner.

4.3.4 Korrelasjon mellom self-efficacy og entreprenørielle intensjoner.

Til slutt ville jeg i henhold til min forskningsmodell se om det å ha høy entreprenøriell self-efficacy har sammenheng med entreprenørielle intensjoner. Ajzen (1991) mener at man kan forutse og forstå hvordan et menneske vil reagere og handle i en gitt situasjon. Han mener intensjoner styres av motivasjon. Jeg vil derfor finne ut som høyt nivå av self-efficacy dimensjoner fungerer som en motivasjonsfaktor til entreprenørielle intensjoner.

Self-efficacy faktor	Pearson Correlation	Signifikant på 0.01-nivå?
Generell self-efficacy	,487	Ja
Self-efficacy økonomi	,479	Ja
Self-efficacy organisasjon	,421	Ja
Self-efficacy se muligheter	,434	Ja
Self-efficacy håndtering av utfordringer.	,445	Ja

Tabell 5: Korrelasjoner mellom self-afficacy faktorene og entreprenørielle intensjoner.

Her ser vi en vesentlig større sammenheng. Vi ser at alle korrelasjonene her er over 0,4, noe som etter Cohen og Hollidays skala regnes som en moderat korrelasjon. Dette regnes også som signifikant på 0.01 signifikantnivå. Jeg vil derfor ut i fra disse tallene anta at dersom elevene selv har tro på sine egne evner innenfor alle de ulike self-efficacy dimensjonene er det større sannsynlighet for at de vil starte egen bedrift. Jeg velger å forkaste H0.

4.4 Oppsummering av analysen

Av denne kvantitative analysen har jeg lært ved bruk av korrelasjonsanalyser med fokus på de ulike self-efficacy dimensjonene at self-efficacy på generell basis blir lite påvirket av elementene i min forskningsmodell; ungdomsbedrift, rollemodeller og kjønn. Derimot har høy self-efficacy forholdsvis stor innvirkning på entreprenørielle intensjoner. Jeg gjorde også på slutten en korrelasjon mellom UB og entreprenørielle intensjoner for å se om det finnes en

direkte sammenheng som ikke går via self-efficacy. Her fikk jeg en korrelasjon på 0,215 som er signifikant på 0.01 signifikantnivå. Dette indikerer at UB altså har innvirkning på entreprenørielle intensjoner, men at den ikke nødvendigvis går via self-efficacy. Disse resultatene skal jeg diskutere videre i kapittel 6.

5. Kvalitativ analyse

5.1 Innledning

I dette kapittelet skal jeg se på selve analysen av dataene jeg har registrert ved hjelp av intervju, og komme fram til en forståelse av den informasjonen som er gitt. Jeg vil her knytte resultatene fra både den kvalitative undersøkelsen opp mot teoriene jeg tidligere har presentert. Jeg vil via dette finne svar på om læring gjennom ungdomsbedrift har noen effekt på elevenes tro på sine egne evner innenfor entreprenørskap og om de ser på prosessen som en positiv opplevelse de har hatt godt nytte av. Jeg vil aktivt benytte meg av teorikapittelet for kunne knytte sammenhenger mellom svarene gitt av respondentene og informantene og forklare eventuelle ulikheter mellom dem. Teorien vil også være nyttig for forståelse av svarene i seg selv. Eventuelle funn i denne undersøkelsen vil jeg diskutere og trekke opp mot de kvantitative dataene i et konklusjonskapittel.

5.2 Informanter.

Intervjuene er rettet mot tre forskjellige vinkler for å få et mer helhetlig bilde av alle aspektene av ungdomsbedrift og hvordan den sammen med andre faktorer påvirker entreprenøriell self-efficacy og entreprenørielle intensjoner. Informantene i oppgaven er som følger;

- Ansatt i Ungt Entreprenørskap (heretter omtalt som UE ansatt). For å få innblikk i grunntankene bak UB og hvordan dette ble til, samt lære om hva de håper å oppnå med å drive UB i videregående opplæring.
- Lærer i faget ungdomsbedrift (heretter omtalt som lærer). Dette for å få kunnskap om hvordan faget UB blir lagt opp, og hva de fokuserer på i en lærings situasjon. Samt også lære mer om hva som ønskes av oppnådde resultater blant de deltakende elevene.
- Elever som har deltatt i faget UB (heretter omtalt som elever). Av disse ville jeg lære hva elevene selv føler de har lært av UB. Her er det interessant å finne ut om det har vært en positiv opplevelse og om det er konkrete ting de kan sette fingeren på at de mestrer. Kort sagt er disse intervjuene nødvendige for å få svar på om de faktisk har

oppnådd self-efficacy gjennom å starte bedrift, og om de kunne tenke seg å starte bedrift senere i livet.

5.3 Analysen

For å analysere dataene fra intervjuene har jeg valgt å dele funnene opp i ulike underkategorier presentert som underforsknings spørsmål.

5.3.1 Hva er den ønskede effekten av ungdomsbedrift?

For å kunne lettere forstå hvordan elevene jobber for å oppnå self-efficacy gjennom UB og hvordan dette fungerer har jeg valgt å søke etter funn som forklarer konseptet og den ønskede virkningen bedre. Ung entreprenørskap er som nevnt i kapittel 2.1.2 en organisasjon som ønsker å skape link mellom skole og næringsliv. Dette foregår gjennom i praksis ved at elevene får ut å møte bedrifter på deres arena.

”Vi prøver å knytte kontakter med næringslivet ved at vi enten er ute å besøker de, eller at bedriftene kommer inn på skolen for å fortelle litt om hvordan de jobber, spesielt om det er noen nyetablerte bedrifter.”

- Lærer

Dette samsvarer også med Triadisk modell av Rae (2005) som viser til kontekstuell læring som en kilde til entreprenøriell læring. I kapittel 2.1.3 presenterer jeg konseptet UB, og at bakgrunnen for dette er at elever på videregående skal ha en arena hvor de kan kombinere ulike fag i en praktisk sammenheng, og på denne måten tilegne seg egen kunnskap. Dette er i samsvar med informasjon gitt av UE ansatt, som hevder at sammensetting av kunnskap er viktig, og at UB er en helhetlig metode å sy sammen utdanningen på.

” også er det dette med å ikke bare se fag for fag, det er sjeldent man i jobbsammenheng jobber bare med en ting. Denne metoden gjør at elevene kan bedre se en helhet i sin studiehverdag”

Praktisk arbeid i studentbedrift er også ment å være kilde til entreprenøriell læring i følge Reas (2005) triadiske modell (kap.2.5). lærer, legger opp undervisningen for å realisere dette.

”Vi jobber todelt med at vi prøver å knytte teori opp mot hva de driver med når de jobber med UB, dette gjør vi med å kjøre teorien parallelt med det de jobber med i bedriften. Altså prøver vi for eksempel å få gjort unna teorier på oppstart på høsten når de er i dette stadiet med bedriften.”

Dette skaper i følge lærer en kombinert læringsmetode, dette sørger for tilstrekkelig teori som forklarer begrepet entreprenørskap, og øker deres forståelse for egenskapene til en entreprenør (kap. 2.3 og 2.3.1). Samtidig får de koblet teori kontinuerlig opp mot praksis. Samtidig skaper UB en læringsarena hvor det er enkelt å tilpasse undervisningen til hver enkelt.

”Det gir muligheter for tilrettelegging både for de som ikke er teoretisk sterke og for de som er det. Vi bare vinkler oppgavene spesifikt på hver enkelt elev. Og da får man også en sammensetning av ulike egenskaper i bedriften som fungerer.”

- UE ansatt

5.3.3 Hva motiverer elevene til å velge UB?

Hessel Van Gelderen og Thurik (2008) peker på tre hovedmotivasjoner til å bli entreprenør: nødvendighet, økt velstand og selvstendighet. Disse tre kan også gjelde for studenter som velger UB som valgfag. lærer sier at

”Det er en tendens til at det er en del elever som velger UB som er ganske teorisvak.”

Dette kan være et tegn på nødvendighet, de velger UB fordi ingen av de andre retningene er passende for dem, og her kan de se en mulighet til å gjøre det bra.

Økt velstand kan vi omformulere til økonomisk vinning og dette vil også være en aktuell motivasjonsfaktor.

Elevene er ofte motivert til å velge UB fordi de kan komme seg gjennom læreplanmålene, samtidig som at de får tjene penger i skoletiden

- UE ansatt

Elevene selv peker også på dette med økonomisk vinning.

”jeg valgte UB fordi jeg synes det var ganske kult at vi kunne få jobbe selvstendig og legge opp løpet litt selv, samtidig som at vi kunne tjene penger på det”

Her ser vi også tendenser til den siste motivasjonsfaktoren, selvstendighet. Dette ser vi ved at eleven poengterer at han/hun synes det var motiverende å vite at de kunne jobbe selvstendig.

En annen motivasjon for å velge UB kan være rollemodeller. I Ajzens (1991) modell Theory of planned behavior hevdes det at hva folk i omgivelsene har å si om en handling påvirker våre intensjoner om gjennomføring av handlingen. Dette kan også forklare elevenes motivasjon til UB, dette mener også læreren, med denne uttalelsen:

”Om elevene har hørt om andre UB som har gjort det godt. Så har jeg veldig tro på at dette er en motivasjon til å velge dette selv.”

5.3.4 Hvilke av self-efficacy dimensjonene lærer elevene å mestre gjennom UB?

Spilling (2006) viser til at suksess blant entreprenører i stor grad avhenger av nettverk. Det er derfor svært viktig at elevene lærer å sosialisere seg selv. læreren understreker dette som noe av det viktigste elevene lærer seg å mestre i UB.

”Noe av det viktigste de lærer seg er å gå ut og møte folk utenfor skolen, og knytte gode kontakter”

UE ansatt påpeker også viktigheten med å kunne skaffe seg nettverk. Og berører også Alvarez og Businets (2001) utsagn om at samarbeid med flere ulike personer vil skaffe flere innfallsvinkler og resurser;

” Noe som er veldig viktig er det å kunne se på sin egen kompetanse og tenke ”hva er det jeg er god på” og så se på andres kompetanse, og tenke ”hvordan utfyller de meg”. De lærer å skape link med næringslivet og få seg nettverk. Man kan ikke være god på alt, så det er viktig at de lærer seg å spørre om hjelp, og finne andre som er gode på det de ikke kan selv”

Dette samsvarer med self-efficacy dimensjon; skaffe gode investeringsrelasjoner og menneskelig kompetanse. Det å skaffe investeringsrelasjoner samsvarer tett med det å skaffe nettverk, og at dersom elevene føler de har blitt gode på å knytte nettverk vil de antakeligvis også være i stand til å skaffe investering selv om det ikke direkte er det samme. Det som er

interessant med disse uttalelsene er at jeg valgte å velge bort denne dimensjonen av self-efficacy i mitt forskningsdesign da jeg tok en avgjørelse på at dette ikke var relevant for UB. Jeg har derfor beklageligvis ikke noen spørsmål rettet mot dette tema til elevene. Likevel fikk jeg et utsagn som understreker dette videre av den ene eleven;

”Dette året har vi møtt en del bedrifter utenfor skolen, noe som har vært både interessant og lærerikt, vi har også fått knyttet litt nettverk”

Grunnen til at dette fører til økt self-efficacy i form av menneskelig kompetanse er at for å kunne delegere mennesker og holde orden i en organisasjon er det viktig å kunne oppdage kompetanse en selv ikke har, og dra nytte av den.

Det neste elevene skal kunne føle de mestrer for å oppnå self-efficacy er økonomistyring. Her er det litt variasjon i responsen. Elevene sier de har fått innføring i det men at det er vanskelig for dem å si hvordan de ville håndtert økonomien i en ”ekte” bedrift. Men de mener de kan litt mer om det enn de gjorde før kurset. læreren er enig i at det varierer fra elev til elev:

”Om de lærer seg å håndtere økonomi avhenger veldig av om de klarer å komme såpass langt med bedriften at de kan tjene penger eller ikke. Dersom de får et ferdig produkt som de kan selge kan det hende at de får litt mestringsfølelse innenfor dette”

I teorien fokuserer jeg på at en av entreprenørens viktigste egenskap er å kunne oppdage muligheter i markedet, og skape produkter som dekker etterspørselen i markedet. Læreren

mener at han har lagt merke til hvordan elevene jobber sammen for å håndtere dette. Og at hvordan de valgte å gjøre det varierte fra gruppe til gruppe.

”hvordan elevene jobbet med entreprenørielle muligheter var svært forskjellig, noen plasserte seg inn som konkurrenter i allerede eksisterende markeder, mens andre ville skape noe helt nytt.”

Dette samsvarer med Sarasvathy, Dew, Velamuri og Venkataraman (2010) som hevder at muligheter både kan gjenkjennes, oppdages eller skapes. Elevene selv peker også på at de føler de har fått læring innenfor dette området.

”når vi skulle bestemme oss for hvilket produkt vi skulle lage lærte vi at vi først måtte finne ut om det var behov for produktet. og vi har jo også fått prøvd å finne ut hvordan vi skal lage et produkt”

-elev.

Mange av bedriftene bestemte seg for å lage bærekraftige ideer, noe som indikerer at de har tenkt på behov og muligheter da bærekraft er et omtalt tema i dagens samfunn.

” Vi har veldig mye fokus på bærekraft, dette kan du finne på vår nettside. De som ble med til NM, trash sensor UB, ble faktisk kontaktet av et firma nå i etterkant.

UE ansatt.

De siste dimensjonene som fører til self-efficacy er risiko og håndtering av uventede utfordringer. Dette var det forholdsvis lite respons på fra alle parter. En av elevene sa følgende;

”Tror ikke jeg vet hva du mener med risiko, vi har ikke tatt så mye risiko. Vi har heller ikke møtt noen uventede utfordringer”

Læreren, går videre inn på temaet utfordringer og hvordan dette kan påvirke mestringsfølelsen.

”Hvordan de har opplevd prosessen avhenger veldig av hvordan det har gått med bedriften. Om de har en del oppturer og klarer å tjene penger så er det veldig artig. Men om de sliter med både interne konflikter og eksterne problemer i gruppen sin så kan det virke veldig negativt på deres opplevelser som entreprenører.”

5.3.6 Har rollemodeller og kjønn innvirkning på self-efficacy?

Siden min forskningsmodell også peker på kjønn og rollemodeller som faktorer som påvirker self-efficacy har jeg også sett på disse temaene i intervjuene. Kirketerp (2010) ser på rollemodeller som en av fire forskjellige kilder til self-efficacy. Ved å observere venner eller families suksess vil dette kunne øke troen på at man selv også kan greie det. Læreren påpeker også dette.

”Jeg tror på den gode historien, om de har hørt historier fra folk de kjenner som har gjort det bra som entreprenører, så tror jeg dette kan ha stor påvirkning på om de selv tror de kan klare det.”

Siden kvinner og entreprenørskap er en kjent diskusjon blant de som forsker på entreprenøriell aktivitet i Norge valgte jeg å spørre om de ser noen ujevn kjønnsfordeling i UB.

”Kjønnsfordelingen varierer fra år til år, jeg ser ikke noe fast mønster i hele tatt.”

Læreren.

Det tyder altså på at denne omtalte forskjellen ikke gjelder for elever på videregående, heller ikke i intervjuene var det noen merkbar forskjell på jenter og gutter.

5.3.6 Har UB og økt self-efficacy virkning på om elevene vil starte bedrift senere i livet?

Så er vi over på siste del av forskningsmodellen. Fører UB til såpass stor økning i self-efficacy at elevene får entreprenørielle intensjoner? Om vi går tilbake til Ajzens teori om planlagt adferd ser vi at en av faktorene som påvirker adferd er Perceived behaviour control, eller troen hvor enkel eller vanskelig det er å gjennomføre en handling. Elevene skal i teorien lære så mye om oppstart av bedrift gjennom UB at de har troen på at de klarer dette selv. UE ansatt har troen på at UB fører til høyere entreprenørielle intensjoner.

”De som har hatt faget UB har 50% større sjanse for å etablere eget firma.”

lærer tror derimot det går litt begge veier.

”Tja jeg tror nok det er en av faktorene, men det er nok høna og egget. Er det elevene som har lyst til å starte bedrift som velger UB eller er det UB som gjør at de vil starte senere i livet. Men jeg tror det er viktig å tenke på at ting forsterkes. Om du allerede har interesse for det, så vil det nok forsterkes i UB.”

Elevene selv har litt ulikt synspunkt på dette, men det er en felles enighet i mitt utvalg av informanter om at de synes UB har vært både gøy og lærerikt, og at det ikke er umulig at de vil prøve seg som entreprenører senere i livet. Noen var også inne på self-efficacy.

”nå som jeg har prøvd å starte bedrift, og føler jeg har peiling på de ulike tingene som skal til for å drive bedrift, kan det godt hende at jeg vil gjøre det igjen i fremtiden”.

- Elev.

5.4 Oppsummering

I dette analysekapittelet har jeg gått nærmere inn for å få en forståelse av hva UB er og hva de ønsker å få ut av dette. Jeg har tatt utgangspunkt i min forskningsmodell og brukt elementene i denne for å lete etter funn i de kvalitative dataene. Forskningsmodellen er utarbeidet på bakgrunn av mitt utvalg av teori og det har derfor også vært naturlig for meg å knytte funnene opp mot teorien. Det har vist seg jevnt gjennom hele analysen det er mange sammenhenger med den empiriske dataen og teorien. Analysen gir meg en pekepinn på at UB er noe som oppleves positivt av både de som jobber med det og elevene, og at det har mange positive innvirkninger på self-efficacy. Jeg fant i analysen mange utsagn som indikerer høy opplevd mestring av de ulike self-efficacy dimensjonene. Dette skal jeg diskutere videre i neste kapittel hvor jeg vil trekke linjer mellom funnene i denne og den kvantitative analysen.

6. Konklusjon

På bakgrunn av analyse av empiriske data fra den kvalitative og den kvantitative undersøkelsen skal jeg nå presentere en konklusjon for denne masteroppgaven. Denne konklusjonen skal dedikeres til presentasjon og kommentering av de empiriske dataene som endelig gir svar på mine to forskningsspørsmål:

Kvantitativ: Er det sammenheng mellom UB, kjønn og rollemodeller og self-efficacy, og har self-efficacy sammenheng med entreprenørielle intensjoner?

Kvalitativ: Hvordan bidrar aktivitetsbasert læring i form av ungdomsbedrift, samt rollemodeller og kjønn til økte self-efficacy dimensjoner blant elevene på videregående skole og påvirker dette videre entreprenørielle intensjoner?

Måten jeg vil gjøre dette på er å dele de opp i mindre deler, for å få en mer helhetlig oversikt over de ulike leddene forskningsspørsmålet består av.

Jeg vil begynne med å kommentere funnene som omhandler oppgavens mest belyste tema:

Kvantitativ: er det sammenheng mellom UB og self-efficacy?

Kvalitativ: Hvordan bidrar aktivitetsbasert læring i form av ungdomsbedrift til økte self-efficacy dimensjoner?

Det som var spennende å se med analyseringen av dataen på dette området var at det i den kvantitative forskningen var ganske uventede resultater. Det var nemlig ingen signifikante korrelasjoner mellom deltakelse i UB og self-efficacy dimensjonene. I den kvalitative undersøkelsen derimot gir resultatene inntrykk av at deltakelse i UB har mer eller mindre positiv innvirkning på samtlige av de ulike self-efficacy dimensjonene, til og med de jeg hadde valgt å vende fokuset bort fra da jeg trodde de ikke var relevante for deres arbeid. Her får jeg altså to motstridene resultater. For å finne løsning på dette går jeg inn i spørreundersøkelsen for å nærmere vurdere kvaliteten på spørsmålene. Grunnen til at jeg setter spørsmål ved disse resultatene og ikke resultatene fra intervjuene er at svarene fra intervju stemmer mye bedre overens med teori. Etter nærmere undersøkelse av dette i SPSS finner jeg ut at målene på self-efficacy generelt ligger forholdsvis lavt. Det er svært få som har svart høyeste verdi, ”dette kan jeg helt sikkert”. Dette tror jeg kan ligge i at terskelen for å gi svar med høy verdi på self-efficacy antakeligvis er for høy for elever på videregående. Hvor naturlig vil det være for en elev på 16 år å svare ”dette kan jeg helt sikkert” på elementer som har med drift av forretning å gjøre? Sånn jeg ser det så er det ikke sikkert at en gang en voksen Gründer med lang erfaring ville svart ”dette kan jeg helt sikkert” på alle disse variablene.

Konklusjonen er altså at elevene etter deltakelse i UB jevnt over føler de har økt beherskelse innenfor ulike entreprenørielle elementer. Det er derimot få som føler de er ”eksperter”, og de er derfor redde for å svare de høyeste verdiene på spørreundersøkelsen.

Videre vil jeg bruke dette kapittelet til å forklare diskutere denne delen av spørsmålene:

Kvantitativ: *Er det sammenheng mellom kjønn og rollemodeller og self-efficacy?*

Kvalitativ: *hvordan bidrar rollemodeller og kjønn til økte self-efficacy dimensjoner?*

Jeg begynner med rollemodeller. Som Kirketerp (2010) poengterer så er rollemodeller en viktig kilde til økt self-efficacy. Dette finner vi også i den kvalitative analysen hvor det blir sagt at ”den gode historien” har mye å si. Her har jeg tatt i bruk de samme variablene for self-efficacy dimensjoner, og vi får dermed samme problem i den kvantitative analysen med at det ikke finnes signifikante korrelasjoner. Det er altså ingen sammenhenger. Elevene selv har ikke mye å kommentere angående rollemodeller og jeg konkluderer derfor med at rollemodeller kan ha en ubevist innvirkning på self-efficacy, men jeg tror ikke det direkte bidrar til økte dimensjoner.

Når det kommer til kjønn er det ikke todelt oppfatning, både kvantitative og kvalitative undersøkelser gir uttrykk for at det ikke er noen særlig sammenheng mellom kjønn og self-efficacy. Jeg velger likevel å ta dette med som en del av forskningsspørsmål, analyse og konklusjon da kvinner i entreprenørielle sammenhenger er svært omtalt i Norge. Jeg synes det er svært positivt at denne omtalte forskjellen mellom kvinner og menn ikke er ut til å eksistere blant elevene.

Det siste leddet av forskningsspørsmålet er som følger:

Kvantitativ: *Har self-efficacy sammenheng med entreprenørielle intensjoner?*

Kvalitativ: *Vil økt self-efficacy påvirke entreprenørielle intensjoner?*

Ajzen (1991) mener man kan forutse handling, og at det er tre nøkkelfaktorer som hjelper med å bestemme et individs intensjoner. Hvordan en selv vurderer handlinge, hvordan de rundt deg reagerer på handlingen og hva en tror må til for at en selv skal kare handlingen. Self-efficacy henger mest sammen med den siste faktoren. Det er altså forventet at dersom et individ har tro på at h*n kan klare å gjennomføre en handling, er det større sannsynlighet for at h*n får intensjon om å gjøre det. Det ser også slik ut på begge undersøkelsene. Korrelasjonsanalysen viser høy signifikans på alle self-efficacy dimensjonene, og elevene har tro på at nå som de føler de mestrer UB er det større sjanse for at de vil starte i fremtiden.

Min endelige konklusjon er at det av gitte grunner ikke er direkte avlesbare sammenheng mellom self-efficacy, UB, rollemodeller og kjønn. Derimot har både elevene, UE ansatt og lærer har tro på at sammensettingen av praktisk jobbing mot et resultat, gode motivasjonsfaktorer, fri læringsarena og innføring i nødvendig teori skaper gir en følelse av beherskelse blant elevene som øker den entreprenørielle self-efficacyen. Dette vil videre føre til økte entreprenørielle intensjoner. Denne virkningen vises både i kvalitative og kvantitative data.

Jeg vil derfor avslutte med å si at UB er et tiltak jeg har stor tro på, dette vil vekke en entreprenøriell gnist i mange unge, som vi har stor bruk for i Norge i dag. Det å få opplæring i entreprenørskap i tidlig alder gjennom å få jobbe praktisk har positiv effekt på fremtidige entreprenørielle intensjoner.

7.1 Begrensninger

Jeg har i denne oppgaven vært begrenset av at jeg ikke har konstruert spørreundersøkelsen selv. Dersom jeg hadde gjort dette selv ville jeg kunne tilpasset den bedre til mine behov og mitt forskningsspørsmål. Nå ble de kvantitative sammenhengene trolig en smule hemmet over de høye nivåene på self-efficacy dimensjonene. Mitt forslag ville vært at disse verdiene skiftes ut med ”jeg har lært å mestre elementer innen”, ”jeg føler jeg kan mer om” eller noe lignende som dette, for å ”ufarliggjøre” de høye verdiene. Jeg kunne også med fordel ha gjort større innsats med å skaffe informanter også utenfor bodø for å øke både reliabilitet og validitet.

7.2. Til videre forskning

I denne oppgaven har jeg sett på om entreprenøriell læring på videregående fører til entreprenørielle intensjoner senere i livet. Konklusjonene om videre entreprenøriell intensjon i oppgaven er basert på antakelse og påstander. Det kunne vært interessant som videre forskning å finne et utvalg av personer som har deltatt i UB og se om de gitte entreprenørielle intensjonene førte til handling.

Dette var ikke relevant for min analyse men det kom av intervjuene at det ofte er teorivake elever som deltar i UB. Man kan derfor ta utgangspunkt i denne oppgaven og videre forske på hva som skal til for at det blir mer aktuelt for også de teoristerke elevene. UE ansatt poengterer også at det er enkelt å tilpasse undervisningen etter nivå, så dette kan være et interessant forskningsfelt.

implikasjoner.

Denne oppgaven er ment for å forklare virkningen og viktigheten av entreprenøriell læring i en ung alder på generell basis. Jeg har derfor tro på at resultatene kan benyttes både i lignende forskning eller som informasjonskilde dersom man vil lære mer om hvordan dette fungerer. Jeg vil derfor henvise oppgaven til skoleverket hvor oppgaven kan brukes som bevis på virkningen av entreprenøriell læring, eller bare som retningslinjer for hvordan entreprenørskapsutdanning kan legges opp for å utvikle entreprenørielle intensjoner.

Oppgaven kan også finnes interessant for andre som driver med forskning innenfor entreprenøriell læring.

Litteraturliste.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.

Anna, A.L., Chandler, G.N., Jansen, E., & Mero, N.P. (2000). Women business owners in traditional and non-traditional industries. *Journal of Business Venturing*, 15(3), 279-303.

- Askheim, O. G. A., og Grenness T. (2008). ”Kvalitative metoder for markedsføring og organisasjonsfag”. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy : the exercise of control*. New York: Freeman.
- Barrows, H. (1984). A specific problem-based, self-directed learning method designed to teach medical problem-solving skills, ad enhance knowledge retention and recall. I H.G. Schmidt & M.D. de Volder (Red.) *Tutorials in Problem-based Learning*. Maastricht: University of Limburg
- Bjørngen, I. A. (1992). Det amputerte og det fullstendige læringsbegrep; et forsøk på å ordne en del forhold omkring læringsbegrepet. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 76(1), 9-28.
- Boyd, N.G., & Vozikis, G.S. (1994). The influence of self-efficacy on the development of entrepreneurial intensions and actions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 18(4), 63-77
- Bullvåg, E., Kolvereid, L., & Åmo, B. W. (2010). *Entreprenørskap i Norge 2010*. GEM Norge - tilgjengelig på: <http://www.gemconsortium.org/docs/2273/gem-norway-2010-report-norwegian>.
- Business dictionary. (u.å 27.04.2018) What is entreprenaurship. Retrieved from <http://www.businessdictionary.com/definition/entrepreneurship.html>
- Bygrave, W., & Zacharakis, A. (2011). *Entrepreneurship*. John Wiley & Sons Ltd.
- Dalland, O. (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (4. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk
- Casson, M. (1982). *The entrepreneur : an economic theory*. Oxford: Martin Robertson.
- Chandeler, G.N & Jansen, E. (1992). The founders self-assessed competence and venture performace. *Journal of Business Venturing* 7(3) 223-236.
- Chen, C.C., Greene, P.G., & Crick, A. (1998). Does entrepreneurial self-efficacy distinguish entrepreneurs from managers? *Journal of Business Venturing*, 13(4), 295-316
- Clark, Vicki L. og John W. Creswell. (2008). “The Mixed Methods Reader”, California:

SAGE Publications, Inc.

Cohen, Louis og Michael Holliday. 1982. *Statistics for Social Scientist*. London: Harper and Row

De Noble, A.F., Jung D., & Ehrlich, S.B. (1999). Entrepreneurial self-efficacy: the development of a measure and its relation to entrepreneurial action. In P.D. Reynolds, W.D. Bygrave, S. Manigart, C.M. Mason, G.D. Meyer, H.J. Sapienza & K.G. Shaver (eds.), *Frontiers of Entrepreneurship Research*. Wllesly, Mass: Babson College.

Flick, Uwe. (2011). "Introducing Research Methodology." London: SAGE Publications Ltd.

Easterby-Smith, M., Thorpe, R., & Jackson, P. (2012). *Management Research*. SAGE Publications.

Eckhardt, J. T., & Shane, S. A. (2010). An Update to the Individual-Opportunity Nexus. In Z. J. Acs & D. B. Audretsch (Eds.), *Handbook of Entrepreneurship Research* (pp. 47 - 76). New York: Springer.

European Commission, E. a. I. (2010). *Towards Greater Cooperation and Coherence in Entrepreneurship Education* Birmingham: ECOTEC.

Gartner W.B (1988). "Who is an entrepreneur?" Is the wrong question *American Journal of Small Businee*, 12(4), 11-13.

Gentikow, B. (2005). "Hvordan utforsker man medieerfaringer?: kvalitativ metode". Kristiansand: IJ-forlaget.

Goth. U.S., & Schøn E. (2014) "Learning by doing..." "Studentbedrift" som pedagogisk tilnærming til entreprenørskap i yrkesfaglærerutdannelsen. Høgskolen i Oslo og Akershus institutt for yrkesfaglærerutdanning. NordYrk - ISSN 2242-458X – Article

Gripsrud, G., Olsson, U. H., & Silkoset, R. (2010). *Metode og dataanalyse - Beslutningsstøtte for bedrifter ved bruk av JMP*. Kristiansand: Høgskoleforlaget AS.

H Berglann, R Golombek, K Røed. *Entreprenørskap i Norge – mest for menn?*
- Søkelys på arbeidslivet, 2013 - idunn.no

Hessels, J., van Gelderen, M., & Thurik, R. (2008, Oktober). Entrepreneurial aspirations, motivations, and their drivers. *Small Business Economics*, pp. 323-339

- Imsen, G. (2006). Lærerens verden : innføring i generell didaktikk (3. utg. ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Johannessen, A., Kristoffersen, L., & Tuft, P. A. (2011). Forskningsmetode for økonomiskadministrative fag (3.utg). Oslo: Abstrakt Forlag.
- Johnson, R. Burke og Anthony J. Onwuegbuzie. (2004). "Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come." Educational Researcher, Vol. 33, No.7, pp. 14-26
- Kirketerp, A. L. (2010). Pædagogik og didaktik i entreprenørskapsundervisningen på de videregående uddannelser i et foretagsomhedsperspektiv. Institut for Entreprenørskab og relationsledelse Syddansk Universitet. Retrieved from http://cei.au.dk/fileadmin/cei/Billeder/Publikationer/PHD_Foretagsomhedsdidaktik_310510.pdf
- Kolb, D. A. (1984). Experiential learning : experience as the source of learning and development Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall
- Kunnskapsdepartementet. (2009). Entreprenørskap i utdanningen: fra grunnskole til høyere utdanning 2009-2014. Oslo: Kunnskapsdepartementet
- Leffler, E. (2006). Företagsamma elever: Diskurser kring entreprenörskap och företagsamhet i skolan. Umeå: Svenska och samhällsvetenskapliga ämnen, Umeå.
- Løwe Nielsen, S., Klyver, K., Rostgaard Evald, M., og Bager, T. (2012) Entrepreneurship in theory and practice – paradoxes in play. Glos: Edward Elgar publishing limited
- Mehmetoglu, Mehmet. (2004)."Kvalitativ metode for merkantile fag." Bergen: Fagbokforlaget
- Miles, M. B. og Huberman, M.A. (1994) "Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook." California: SAGE Publications, Inc.

- Offerdal, I. A. (2007). Entreprenørskap og REAL i fagplanane : modell for arbeid med
entreprenørskap og REAL i Kunnskapsløftet Rapport (Høgskulen i Sogn og Fjordane :
online), Vol. 5/07.
- Politis, D. (2005). The Process of Entrepreneurial Learning: A Conceptual Framework.
Entrepreneurship Theory and Practice, 29(4), 399-424. doi:10.1111/j.1540-
6520.2005.00091.x
- Rae, D. (2005). Entrepreneurial learning: a narrative- based conceptual model. *Jrnl of Small
Bus Ente Dev*, 12(3), 323-335. doi:10.1108/14626000510612259
- Ritchie, Jane og Jane Lewis. (2003). "Qualitative Research Practice." London: SAGE
Publications, Inc.
- Saravathy, S.D., Dew, N., Velamuri, S.R., & Venakataraman, S. (2010) Three Views of
Entrepreneurial Opportunity. In Z. J. Acs & D. B. Audretsch (Eds.) *Handbook of
Entrepreneurship Research* (pp, 22-98). New York: Springer.
- Schumpeter, J.A (1934) *The theory of economic development*. Cambridge, MA: Harvard
University Press.
- Shaver, K. G. (2003). The social psychology of entrepreneurial behaviour. In Z. J. Acs & D.
B. Audretsch (Eds.), *Handbook of entrepreneurship research. An interdisciplinary
survey and introduction* (pp. 331-357). Dordrecht, The Netherlands: Kluwer Academic
Publishers.
- Spilling, O.R. (2006) *Entreprenørskap på norsk* (2.utg). Bergen: Fagbokforlaget Vigomstad &
Bjørke AS
- Tashakkori, Abbas og Charles Teddlie. (1998). "Mixed Methodology – Combining
Qualitative and Quantitative Approaches." California: SAGE Publications, Inc.
- Store norske leksikon (u.å. 05.05.2018) Læring-Psykologi. Retrieved from:
https://snl.no/l%C3%A6ring_-_psykologi
- Ucbasaran, D., Westhead, P. & Wright, M (2001) The focus of entrepreneurial research:
Contextual and Process Issues, *Entrepreneurship Theory and Practice*, 25(4), 57-80.

- Ungt Entreprenørskap (u.å.a, 23.04.2018). Historikk. Retrieved from <http://www.ue.no/Nyheter/AArsmelding-2013/Om-UE/Historikk>
- Ungt Entreprenørskap. (u.å.b, 23.04.2018) Visjon, formål og verdier. Retrieved from <http://www.ue.no/Oslo/Om-oss/Visjon-formaal-og-verdier>
- Ungt entreprenørskap (u.å.c, 23.04.2018) Ungt Entreprenørskap i ny drakt. Retrieved from [http://www.ue.no/Hedmark/Nyheter/Ungt-Entreprenorskap-i-ny-drakt/\(language\)/nor-NO](http://www.ue.no/Hedmark/Nyheter/Ungt-Entreprenorskap-i-ny-drakt/(language)/nor-NO)
- Ungt Entreprenørskap (u.å.d, 23.04.2018). Ungdomsbedrift. Retrieved from <http://ungdomsbedrift.no/UEUB/Start-Ungdomsbedrift/Eablering/Rammer>
- Ungt Entreprenørskap (u.å.e, 23.04.2018) Ungdomsbedrift. Retrieved from <http://ungdomsbedrift.no/UEUB/Start-Ungdomsbedrift/Eablering/Ungdomsbedrift-er->
- Utdanningsdirektoratet. (u.å.a, 25.04.2018). Læreplanverket. Retrieved from <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/>
- Utdanningsdirektoratet. (u.å.b, 25.04.2018). Generell del av læreplanen: Vitskapeleg arbeidsmåte og aktive elever. Retrieved from <https://www.udir.no/laring-ogtrivsel/lareplanverket/generell-del-av-lareplanen/det-skapandemennesket/#vitskapeleg-arbeidsmate-og-aktive-elevar>
- Yin, Robert K. (2014). "Case Study Research: Design and Methods." California: SAGE Publications, Inc.

Vedlegg 1. Intervjuguide ansatt ungt entreprenørskap

1. Hva er ungt entreprenørskap?
2. Hva er dine hovedoppgaver i Ungt entreprenørskap?
3. Hvorfor valgte du denne jobben?
4. Hva er konseptet UB og hvordan ble det til?

5. Hva ønsker dere at elevene skal få ut av å delta i UB?
6. Er det noe mønster i hvilke typer elever som deltar i UB?
7. Hvordan er kjønnsfordelingen, og hva tror du er grunnen til dette?
8. Hvordan tror du familie og nære påvirker elevene til å velge UB?
9. Tror du UB fungerer som et springbrett til at elevene skal starte egen bedrift senere i livet?
10. Hva er de viktigste tingene elevene lærer seg å mestre gjennom UB

Vedlegg 2. Intervjuguide lærer for faget UB.

1. Hva motiverer deg til å drive med UB
2. Hva ønsker du at elevene skal få ut av å delta i UB?
3. Er det noe mønster i hvilke typer elever som deltar i UB?
4. Hvordan er kjønnsfordelingen, og hva tror du er grunnen til dette?
5. Hvordan tror du familie og nære påvirker elevene til å velge UB?
6. Har dere samarbeid mot næringslivet?
 - a. På hvilken måte samarbeider dere med næringslivet/ aktører utenfor skolen?
 - b. Mentor/ direkte samarbeid om oppdrag/ direkte arbeid eller oppdrag i bedriften?
 - c. Skulle dere ønsket å ha mer og tettere samarbeid med næringslivet?
7. Tror du UB fungerer som et springbrett til at elevene skal starte egen bedrift senere i livet?
8. Hva føler du er det viktigste rådet du gir dine elever?
9. Hva er de viktigste tingene elevene lærer seg å mestre gjennom UB

Vedlegg 3. Intervjuguide elever

1. Hvorfor valgte du faget UB?
2. Har du familie eller nære bekjente som er gründere, og har de i noen grad påvirket deg til å velge UB?
3. Hva var dine forventninger til faget før du startet?
4. Hvordan er dine opplevelser så langt i forhold til forventningene?
5. Hvordan opplevde du samarbeidet mellom dere elever og mellom elev og lærer?

6. Tror du UB har gjort at du er mer egnet til å starte din egen bedrift i fremtiden?
7. Kunne du tenke deg å studere entreprenørskap videre på f.eks universitetet?
8. Er det sannsynlig at du ender opp som gründer?
9. Etter et år med UB, hvordan føler du at du mestrer å
 - a. Kalkulere og ta risiko?
 - b. Håndtere uventede utfordringer?
 - c. Oppdage muligheter og utvikle nye produkter?
 - d. Håndtere økonomien i en bedrift?
 - e. Organisere andre mennesker?
 - f. Generell drift av forretning?

Spørreundersøkelse.

I og med at jeg tok i bruk spørreundersøkelse som sekundærdata har jeg dessverre ikke tilgang på denne elektronisk. Espen John Isaksen Førsteamanuensis ved Handelshøgskolen Nord universitet, må kontaktes dersom denne er ønskelig.